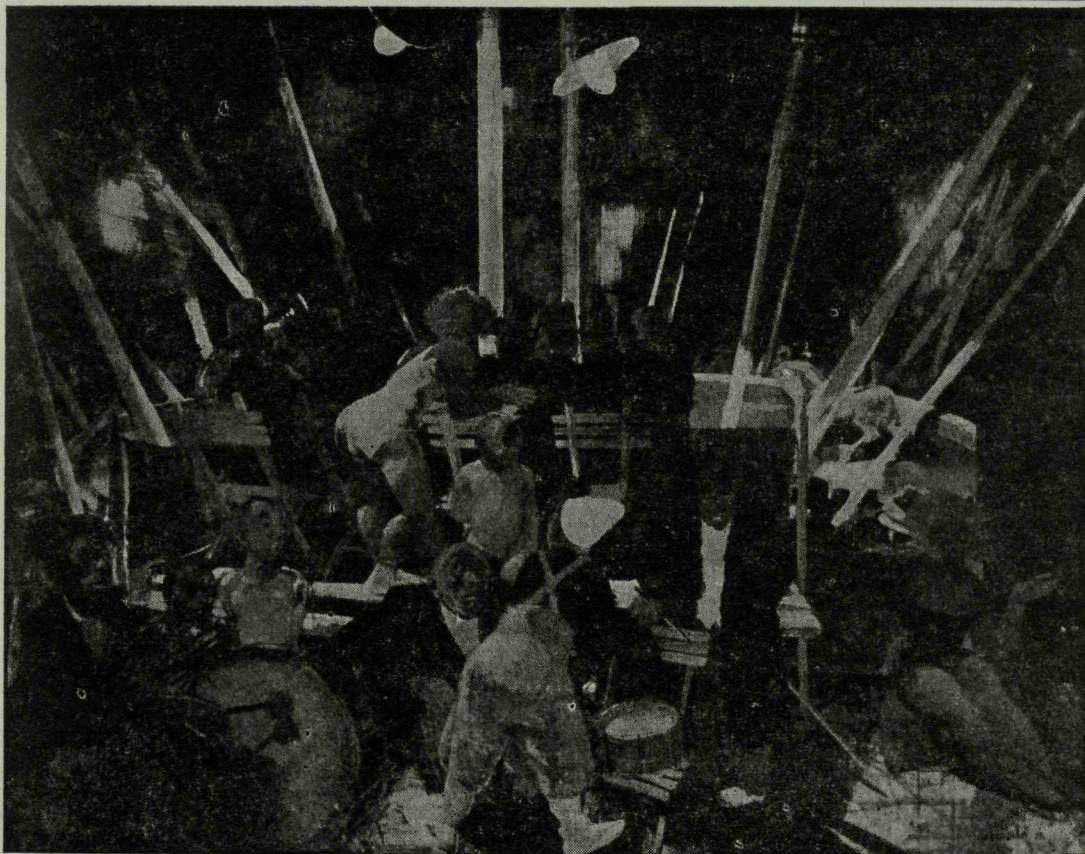

JÁSZKUNSAĞ

A TUDOMÁNYOS ISMERETTERJESZTŐ TÁRSULAT SZOLNOK MEGYEI SZERVEZETÉNEK FOLYOIRATA

1962. JÚNIUS

VIII. ÉVFOLYAM 1. SZ.

Szolnok hatása*

Szinte közhely ma már, hogy a szolnoki művésztelep fontos küldetést vállalt és teljesített. Régen, a Pettenkofen-korszakban, a festők érdeklődése oly elemekre irányult, amelyek az akkori Szolnokon még a falusiasságot képviselték. Amióta a mostani művésztelep fönnáll, a típusos szolnoki kép messze túlterjed a piac festői intimitásain, apró epizód-alakjain, cigányain, csirkés kofáin, s megnyitja nekünk a Nagy-Alföld széles látóhatárát. A sokáig ok nélkül elhanyagolt Nagy-Alföld, a maga geológiai monumentalitásában, mint új festői érték vonul be Szolnokról művészetünk kincsházába.

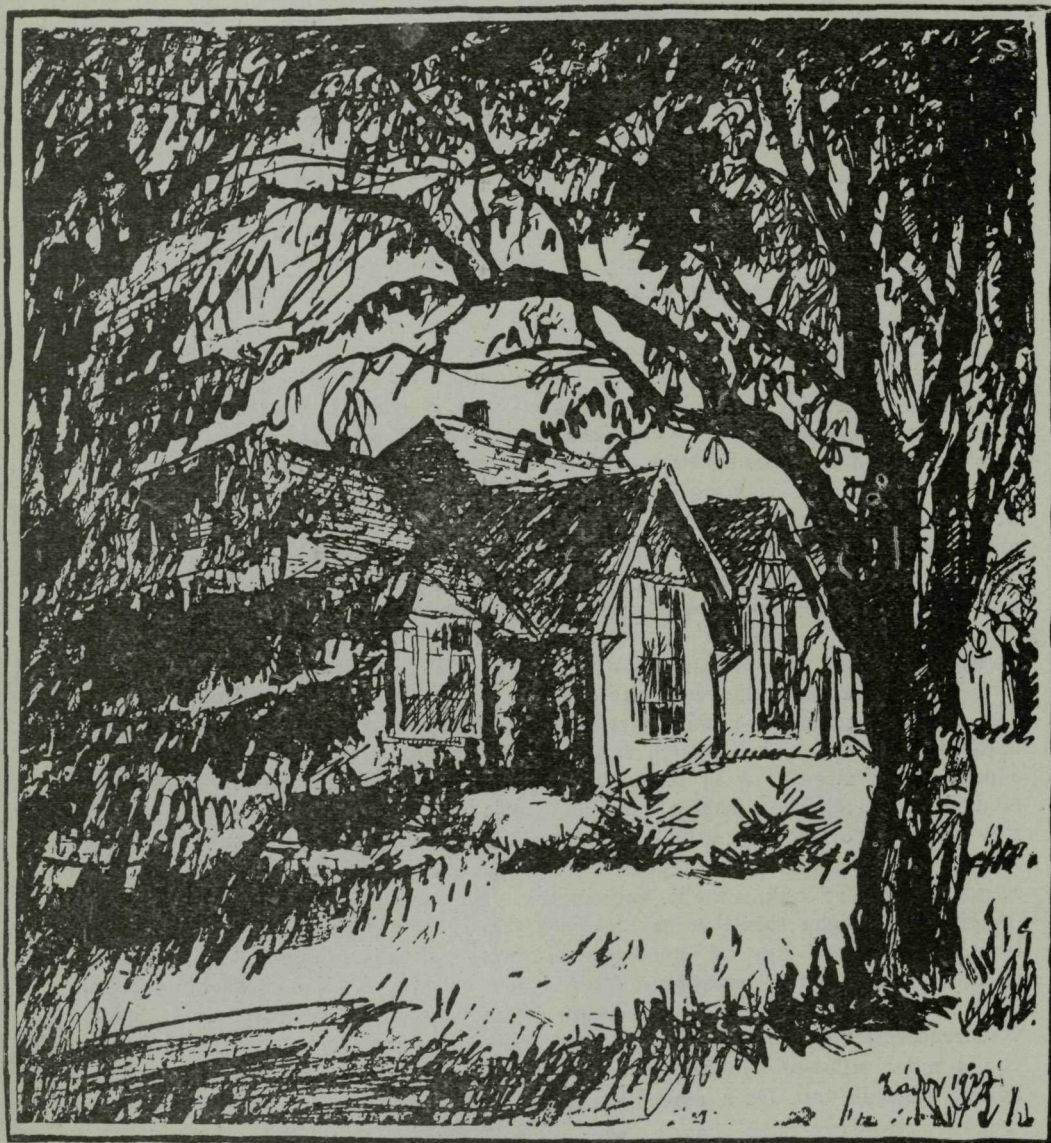
Az Alföld képe ily értelemben csak véletlenül, csak mellékesen érdekelte régibb festőinket. Markó Károly, Lotz Károly ki-kirándult oda, hogy csakhamar elhagyja. Az Alföld végtelene nem volt szívük ügye. Nem is lehetett. Egyszerű nagyságának ereje csak olyasvalakiben válhatik vérré, aki életét is odaköti. E tekintetben meg nem becsülhető szolgálatot tett a telep művészetünknek. Nem rögtön: az ilyesmihez idő kellett s a próbálgatások hosszú sora. Nagyön érdekesen indult meg Szolnokon az Alföld nagy vonásainak, egyedülálló karakterének meghódítása s megható nézni, mint próbálkozik meg egymásután a kisebb-nagyobb tehetségek egész sora a rejtélyes szfinksz megszólaltatásával. A Mihalik-Olgay-Szlányi triász eleinte még kisebb részletek megragadásával igyekezett vászonra vinni az Alföld arculatát. — Mednyánszkyt a messzefutó tér végtelene érdekelte, amely fölé költői hangulatot borított. Fényes e líra helyett kötöttebb nyelvű epikai vonásokat ragadott meg s a forma határozott kereteibe feszítette bele az Alföld monumentális lapját. Azonban nem terjeszkedhetünk ki e szűk helyen e hódító hadjárat részletezésére, bár e hézagos utalásokkal annak a kellemetlen félreértésnek nyitunk ajtót, mintha az Alföldben éppen csak a tárgyat, az új témát becsülnék. A szolnoki művésztelep legfontosabb eredményei ennél jóval többet adnak, s amit adnak, azt ott, Szolnokon kapták. Egy művészi forma, egy stílus, az interpretálás hangja, igaz, a festőművész-tehetségének szülötte, ámde nem csakis a tehetségé, hanem azé a sok egyébé is, ami szemlélete körébe esik, életébe kapcsolódik. Egy táj, amelynek karaktere a páras tömpítottság, aligha sugallhat egy festőnek, aki mindig csak azt látja, vonal- vagy forma-harmóniákat. Egy táj, mint Szinyei sárosi parkja és dombjai, bizonyára leginkább a szín tüze felé biztatják a festőt s nem másfelé. A táj a maga külön karakterét kínálja a művésznek kihasználásra, inkább formát vagy inkább színt, inkább vonalrendszert vagy inkább silhouette-mondanivalókat tár eléje, szóval neki is megvan a maga stílus-sugalló hatalma. Ezt régen a genius loci hangjának mondták a költők, s igazuk volt. De a genius loci hangját csak az hallja meg, aki barátságot köt

* Lyka Károly Kossuth-díjas művészettörténész alábbi — kövessé ismert — cikkét 1927-ben a művésztelep 25 éves évfordulójára írta. Megjelent a „Szolnok a művészetben” című kiadvány 60—63. lapján.

vele, akinek föld, fa, felhő itt meg ott ném átfutó turistaemlék, hanem meghitt látvány.

Erre is adott lehetőséget a szolnoki telep, s a mi egyéni véleményünk szerint ez a legnagyobb adomány, amivel festőnek szolgálhatott. Mert ezzel vált lehetővé, hogy az Alföld lefestését felváltotta az Alföld megfestése, hogy egy stílus kezd előtünk kibontakozni, amelynek legfontosabb jegyei másutt nem, csak itt születhettek meg.

Lyka Károly

Zádor István rajza a művésztelepről a 25 éves jubileum megívóján

A szolnoki művésztelep életéről

A művésztelep életében a napok, a hónapok, az évek úgy suhannak el, mint vonaton ülve a táviróoszlopok, és a jubileumok az állomások, ahol rövid időre megállítjuk az időt, visszanézünk és emlékezünk.

Ez a harmadik jubileum, amit itt élek. Az első a 25 éves. Akkor még nem volt mire visszaemlékeznem, de hallgattam Szlányi Lajos bácsi tempós, pontos visszaemlékezéseit az előidőkre. Beszélt Tölgvessyről, Mészölyről, Deák-Ébnerről, akik még együtt sakkoztak Pettenkofennel a „Magyar Király”-ban, és akiknek a képeit az idő ugyanoda hozta vissza, csak azt a helyet most Szolnoki Galériának hívják. Beszéltek Fényes, Zombory az első huszonöt évről és azokról, akik már addigra kiestek: Mihalikról, Olgyayról, Pongrázról és Bihariról, és főként humoros történeteket Pólya Tibor a múltról.

Ezeket a történeteket később újakkal tetéztük a jó kedély ébrentartására, a magunk szórakoztatására. A nehezebb időkben sokszor volt erre szükség. Tréfáltunk akkor is, amikor erre semmi okunk nem volt. Pólya Tibor volt a kedély, a lüktető élet bázisa és Iván öccsével a tréfák fő forrása. Kedélyesen és munkában telt el a második huszonöt év, és harmóniában – ahogy a 80 éves Zádor István is mondta a Televízió jubileumi adásában – „soha sem volt köztünk még hangos vitatkozás sem”.

Mindenhonnan jöttek festők ide. Mind más volt, mint ember és más volt, mint festő. Összefogta őket a művészi minőség foka, amivel együtt jár a másinak és másnak, hasonlónak megbecsülése. De egyik lettek Szolnokban és Szolnok által Mindegyiknek mást mondott a szolnoki élet, a szolnoki táj, de mindegyiknek mondtott életre szólót, iránymutatót, lényegbevágóan átalakítót.

A látszólag nyílt és derűs, de belső lényegében igen zárkózott Fényes Adolf a paraszti szobák és udvarok meghittségében, a Nagy-Alföld kis tanyáinak csendjében bújt meg legszívesebben. Utolsó önarcképén is a Zagyva-parti Tabán felől néz vissza egész életére. A pesti fiú Aba-Novák, itt találta meg a jellemző ezüstös koloitot, itt találkozott a néppel, a vásárokkal, a laci-konyhákkal. Szolnoki akart maradni Pesten is, és az itt kapott sallangos dohányzacskó mindig – még a szmokingos vacsorákon is – ott volt a nadrágzsebben és abból tölte meg a kis pipáját.

Van itt valami és kellett lenni mindig valaminek, ami más vidéknek és országnak szülöttét ide tudta kapcsolni, hogy mi, arról a képek beszéltek leghitelesebben. A végtelen síkság, a boltozatos égbolt, a két folyó, a zeg-zugos szolnoki Tabán, a piacok, vásárok nyüzsgő élete és a gulyák a szandai-réten, a mértéktartó opálos alapszín és a benne kicsattanó színek és fények. Minden, minden együtt, a táj változatossága, az élet üteme és ezeknek állandó alakulása.

Alig maradt azokból a motívumokból, amik ide vonzották Pettenkofent. Hol van már a sáros piactéi, a deszkapalló járdák? Aszfaltos főtér lett belőle modera

bérpalotákkal. Hol van a disznópiac, amit még én is festettem? Park és játszótér van ott a Tisza Szállónál. A szériük és nyári jászlak helyén üzemi székház, és a régi szántóföldeken új városrész.

A művésztelepet a második világháború esztelen pusztításai majdnem pusztulásba vitték, de az újjáépítés talpraállította, és most a régiek helyett új művészekkel halad az élet.

Szolnok a katasztrófákból úgy éled, mint a visszametszett fa, erőteljesebb hajtásokkal. Fejlődik a város, változik az élet. S a fejlődés üteme mindig erősebb. Nemrég még kisváros, most ipari gócpont. Művészek és témák változnak, de Szolnok vonzása a régi marad.

Három napig állunk az „állomáson” és emlékezünk a művésztelep hatvan évéről. Azután megindul a vonat, az idő új feladatok, új jubileumok felé. Csak ne tűnnék ez a futás számomra mindig gyorsabbnak!

Chiovini Ferenc

Szabó László szobrászművész emléklakettje a művésztelep 60 éves évfordulójára

Szolnok szerepe Aba-Novák Vilmos festészetében

Aba-Novák Vilmos művészpályájának kezdetét és végét egy-egy szolnoki műve jelzi; a kettő közötti negyedszázados munkásságának remekei zömben Szolnokon készültek vagy gyakran szolnoki ihletésűek. Ha tekintetbe vesszük, hogy Aba-Novák budapesti születésű és illetőségű volt, hogy hazánk minden táját ismerte ecsetjén keresztül, s hogy a fél világot bejárta festőként – és mindezek ismeretében mégis Szolnokot választotta festészetének állandó kikötőjéül –, akkor e vidéken kell felismernünk művészi magára- és otthonratalálásának helyét, festői képzeletének és emberi otthonosságának ihlető légkörét.

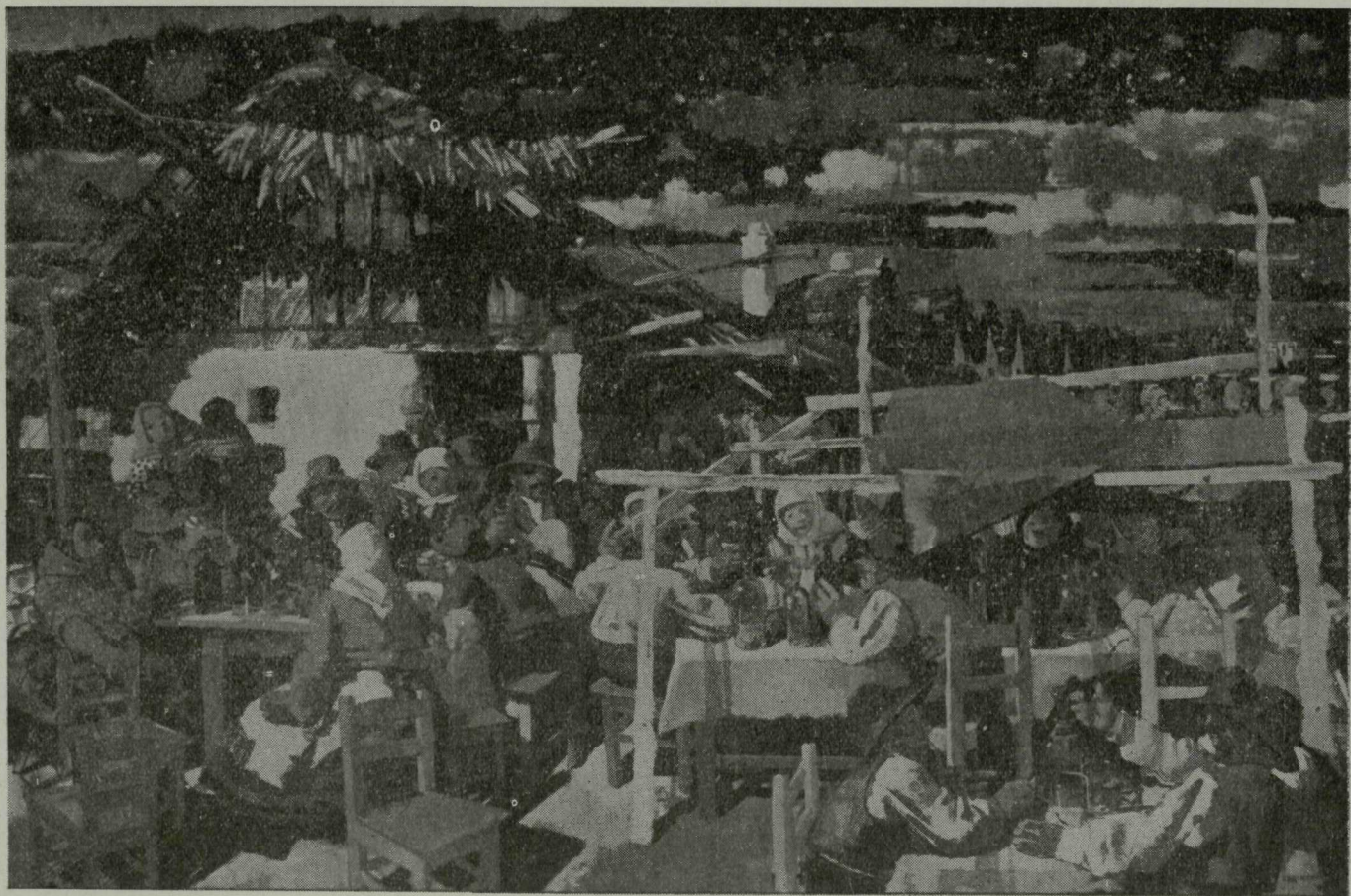
A magyar festészetben igen gyakori az a jelenség, hogy éppen a legeredetibb, legerőteljesebb művészegyenlőségek nem a fővárosban, hanem hazánk valamely más táján ütik fel tanyájukat, onnan merítik témáikat, s ezeknek viszik híret az egyetemes festészet fóruma elé. Ezt tette például Tornyai, Koszta, Rudnay, Mednyánszky, Egry, Rippl-Rónai a nagyjaink közül. Szolnok is bűvárára talált az osztrák Pettenkofen óta, múlt századunk jelesei közül Bihariban, Deák-Ébnerben, művésztelepe révén századunkban is egy sor olyan festőben, akik állandó kapcsolatot találtak itt a saját művészi mondanivalójuk és e táj, e nép élete, látványa között.

De Fényes Adolf volt az, aki Aba-Nováknak felcsillantotta a szolnoki kincsbánya mélyebb titkait, vagyis azt, hogy mint lehet az itteni emberi-művészi élményekből szintézist teremteni, izés, magyar, modern festői világot. A húszas-harmincas években ők azon kevesek közé tartoznak, akik következetesen szembeszegültek nemcsak a műcsarnoki konzervatív festészettel, de a l'art pour l'art szemlélet témaitalmával is, mely a motívumot, a cselekménymentes látványt hirdette a festészet magasztos feladatához egyedül méltónak. Akinek ennél több, elevenebb mondanivalója volt az életről s az emberről, azt maradinak, s a festészet magasabb, esztétikai céljához kontárnak tartotta.

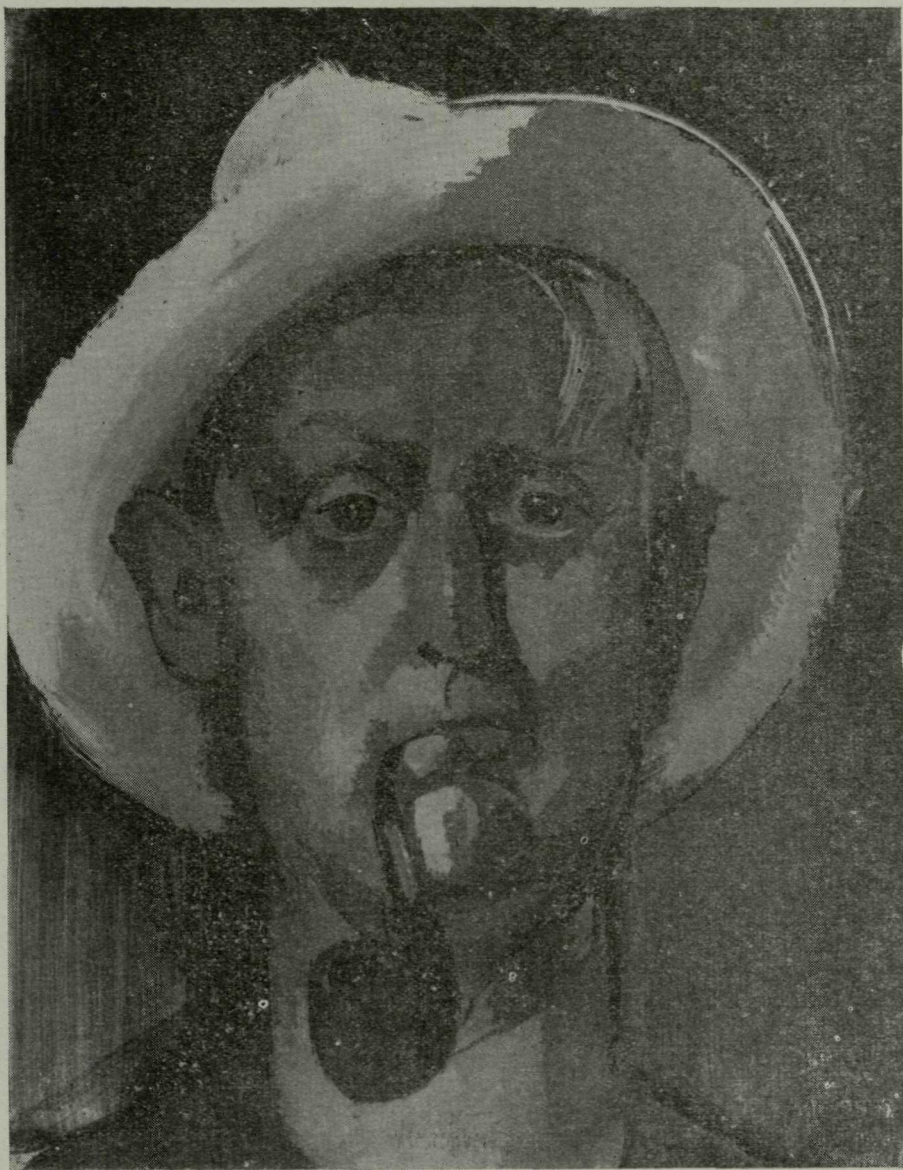
S éppen, mivel a modernség, a korszerűség zálogaként is a „tisza festészetet” jelölték meg, – különös érdemmel jelentkezik e két mester szerepe ma, harminc év távlatából: éppen ők azok, akik a festészet esztétikai ismérvei szerint is a legmodernebbek voltak és maradtak, azon kevesek között, akik azidőben „témáikat” a népeletből merítették.

„Szakítottam a modern esztétikának azzal a babonájával, hogy nem szabad témához nyúlni, hanem csak motívumhoz... Van téma, mert élek, és van véleményem róla. Ezt közölni kell!... A kizárólagos festőiséggel ezért nem foglalkozom, mert *nemcsak szemem van, hanem ember is vagyok.*”

Az egyszerű témafestészetten, a cselekményábrázoláson túl, Aba-Novákról az is elmondható, hogy sajátlagosan elbeszélő festőnk, huszadik-századi értelemben, őrajta kívül nincsen. Egyedül ő tudta megdönteni azt a jogos ellenszenvet, amelyet a művészekben és a közönségben egyaránt ébresztett a hosszúéletű műcsarnoki ízetlen

Aba-Novák Vilmos: Lacikonyha

Aba-Novák Vilmos: Önarckép

népszínműfestészet, ez a hamis festői tájszólást mimelő, tartalmában is giccses népeletábrázolás. Aba-Novák nyíltan is szemükre vetette, hogy amit csinálnak, éspedig „nemzeti piktura” címszóval, az nem egyéb a múlt századi müncheni akadémizmus magyarossá hazudott változatánál.

Aba-Novák szerint a festő elsőrendű kötelessége „életet csinálni a vásznon”, és mint írta: „túl minden izmuson, időálló, korszerű, aktuális piktura kellene, kulturált festők kellene, kik életükkel teremtenek életet vásznaikon, egészség kell itt, mely megöli végre a pikturában a múlt század csökevényeit, és lehetetlenné teszi az izmusok által nehezen szült ál-modernséget, ad azonban a végletekig konstruktív, ép és kokain-mentes művészetet!”

Ennek az ép és kokain-mentes művészetnek a feltételeit találta ő meg Szolnokon. Hiszen „ez a pesti modernség annyira híján van minden emberinek, hogy fennmaradása már nem is kérdés... *élményt* a képre, és nem dekoratív ötletet!” Az élményt találta meg Szolnokon, s ettől az élménytől termékenyült meg képzelete, és fittyet hányva a korabeli esztétikai aggályoknak – ízes, széles elbeszélő kedvére bírta magát: „Ezen a ponton okozok fájdalmat létem által... sokat szidnak őt engem, ám legyen, felkészültségem teljesebb, fantáziám dúsabb, nem lehetek pesszimista a harc kimenetelében”.

És Aba-Novák festészetének páratlan értékei éppen abban a módban mutatkoznak meg, a h o g y a n a képzeletét festészetében foganatosította. Elsősorban is úgy, hogy mondanivalóját *egyetemes értékűvé* szelcsitette. Ehhez új stílust, új festői előadásmódot kellett teremtenie, hiszen clavult nyelvezettel – bármily eleven lett légyen is az életszemlélete – nem tudott volna európai szintre, korszerűsége emelkedni. Festéstechnikai szempontból a temperához folyamodott, hogy nagyonis hangszúlyos mondanivalóját, emberábrázolását nyomatékkal, tiszta forma- és színvilággal fejezhesse ki. Azzal is forradalmasította a korabeli emberábrázolást, hogy a lélektani jellemzést magasra fokozta az arc- és kézzáték beszédességével, jellegzetesen abanovái expresszivitással. S éppen a műcsarnokiak által a legkonvencionálisabban jellemzett népeletkép műfajában végzett vakmerő műtétet a lagymatag, hízelgő, hamis és éppen ezért sértő „rózsaszín” parasztábrázoláson. Aba-Novák parasztjai nem szépek. Munkában megfáradt, súlyos kezű, vésett arcú, szótlan emberek – így látta őket a mezőn, ebédjük közben, vagy rövid pihenésükben. Vásáraikon, ünnepeiken azonban széleskedvűek, tüzes vérűek – vígadozásukban nagyon hasonlatosak Ady Endre magyarjaihoz: „Már nem várunk, semmit se várunk, de egyet még ugrik a kedvünk, egy fene, hátha vígabb lesz a halálunk”.

Súlyos betegen, élete utolsó szakaszában, ha állványához tudott még ülni budapesti műtermében: hát Szolnokra zarándokolt képzelete, vágyakozása, megelevenedtek benne a vásárok, iddogáló, bölcselkedő öreg parasztok, kondér mellett álló kenyértestű menyecskék, és a művész őt érzékszervvel érzekelte még utoljára is ezt a földi világot, melyet elhagyni, néki éppen, művészi teremtőképessége teljében, oly végtelenül nehéz volt. Életműve az utókor számára nagyszerű tanúságtétel arról, amit Aba-Novák oly tömören tett a művész kötelességévé: „Életet csinálj a vásznon!”

B. Supka Magdolna

Olvasóink figyelmébe: Pettenkofen Szolnokon című cikkünk – amely születésének 140. évfordulója (1822. május 10.) alkalmából ismerteti a szolnoki művészeti élet clindítójának szolnoki munkásságát – anyagtorlódás miatt a következő számban jelenik meg.

A Jászság hódoltságkori történetének török forrásai

A török hódoltság korát, a XVI–XVII. századot gyakran emlegetik a magyar történelem „fehér foltja”-ként, mivel azt az előző és későbbi korszakoknál jóval kevésbé ismerjük. Természetesen nem a politikai események ismeretéről van itt szó, hiszen a királyi Magyarországhoz, valamint Erdélyhez fűződő ilyen események nem ismeretlenek számunkra. Sokkal kevésbé tudjuk azonban e korszak gazdasági életét, a termelőviszonyok s az egyszerű emberek életének alakulását nyomon kísérni: a török által meghódított területek népének életéről még ma is csak egészen hézagos képet tudunk rajzolni.

A tájékozatlanság oka is érthető, ha tudjuk, hogy e korszak és terület történetének kutatói a források feltárásánál különleges nehézségekkel találják magukat szemben. A hódítók által megszállt területek életébe ugyanis csak a török birodalom kancelláriáinak termékein keresztül nyerhetünk betekintést. Olyan írások ezek, amelyek rögzítik a terület lakosságának adóviszonyait, tájékoztatnak az érvényben levő rendeletekről, az alávetettek kötelezettségeiről, a kereskedelmi forgalmat szabályozó vámkorlátozásokról stb. A történetkutató tehát a magyar nép hódoltságkori életének megismeréséhez csak egy – nyelvében és karakterében – teljesen idegen forráscsoport feltárásán keresztül juthat el. A „feltárás” pedig nemcsak a források szokványos olvasását, elemzését jelenti. A török források kutatója már a fiinduló lépések megtételénél egyéb problémákkal, újszerű nehézségekkel kerül szembe. A magyar föld XVI–XVII. századi történetére vonatkozó oszmán–török forrásokat – s itt elsősorban a török hatóságok által kibocsátott oklevelekre, illetőleg gazdasági összeírásokra gondolunk – zömmel nem magyar levéltárak őrzik.

Az említett források első csoportjából, azaz a török közigazgatási szervek, illetőleg bíróságok által kibocsátott iratokból, engedélyekből maradt néhány száz darab az egykor török iga alá került városok levéltárában, így például Nagykőrösön, Vácon, Gyöngyösön, Debrecenben. E városok számára fontos dokumentumul, hivatkozási alapul szolgáltak a török hatóságoktól nyert okmányok, amelyeket így – érthető módon – féltő gonddal őriztek. Ilyen gondoskodás mentette át az utókor, a ma történészei számára ezeket a becses történeti forrásokat.

Más sorsra jutottak azonban azok az adóösszeírások és vámnaplók – zömmel tehát gazdaságtörténeti források –, amelyek egyenesen a helyi török szervek, illetőleg a központi török hatóságok irattárainak polcaira kerültek. E forráscsoportnál azonban – sajnos – nagymértékű pusztulás lehetőségével kell számolnunk. Tudomásunk van arról, hogy a törökök Magyarországról való távozásuk során menekíteni igyekeztek ezen iratok egy részét, azt is tudjuk azonban, hogy ennek az anyagnak jelentős része pusztult el: Azt, hogy mi került ebből mégis biztonságos helyre, mely iratok vészelték át a felszabadító háborút, ma még nem lehet biztosan megállapítani. Lényegében hasonló sorsra juthatott az a magyar földön rekedt iratanyag is, amelyet

a felszabadító katonaság, illetőleg a helyi lakosság – nem látván értelmét további megőzésének – a törökök kivonulása után semmisített meg. A megmaradt iratok általában nem magyar, hanem osztrák levéltárakba kerültek. Fentiekből megérthetjük tehát, hogy a magyar történelem kutatói számára e gazdaságtörténeti szempontból felbecsülhetetlen értékű forrásokból magyar földön igen kevés maradt s levéltáraink csak egészen szegényes anyagot tudtak a kutatók rendelkezésére bocsátani.

Ilyen körülmények között elsősorban a külföldi könyvtárak, levéltárak s ezek között főként a törökországi és balkáni gyűjtemények felkutatásától várható a kívánt eredmény. Már az eddigi kutatások is azt igazolták, hogy az említett gyűjtemények számottevő, esetenként több folyóméternyi iratanyagot is tartogatnak a magyar hódoltság kutatói számára. Ezekben, a hazánkban szép hagyományokra visszatekintő, kutatásokban, elsősorban a legutóbbi évtizedek, s főleg Fekete Lajos professzor szerepét és munkásságát kell kiemelnünk. Tevékenységének köszönhetjük, hogy ma már világos képünk van a magyar történelem idehaza és külföldön őrzött török forrásainak lelőhelyeiről, az iratanyag állományáról, jellegéről, értékéről. Fekete Lajosnak azonban nemcsak ez a több évtizednyi erőfeszítést igénylő forrásfeltáró munka az érdeme, nevéhez fűződik a módszeres török iratkiadás és forráskritika alapjainak lerakása is. Munkásságával nemzetközi hírnevet szerzett a magyar oszmanisztikának.

E kutatások eredményeit, jelentőségét röviden az alábbiakban foglalhatjuk össze. Török iratokat egyszerű számbavételükkel még nem tettük a kutatás számára teljesen hozzáférhetővé, mivel megszólaltatásuk nem kis nehézségekbe ütközik. – A török nyelven, arab írással írt oklevelek szinte tucatnyi írástípusának megismerése, az egyéni duktusváltozatok közötti biztos tájékozódás, a régi török nyelv és a török paleográfia igen alapos ismerete képezi ezeknek a kutatásoknak elengedhetetlenül fontos kellékét. Különösen nehéz – a gazdaságtörténeti kutatók szempontjából becses – defterek, adóösszeírások írástípusának, a pénzügyigazgatás emberi szinte titkosírás jellegű írásának, az ún. *szjákat*nak az elsajátítása. Fekete Lajos egy két kötetes bevezető monográfiával és számos más tanulmányával szilárd alapot teremtett e terület kutatói számára említett írástípus olvasásához, a gazdaságtörténeti források feltáráshoz.

Jól érthetők tehát azok a nehézségek, amelyekkel meg kell küzdeniük munkájuk közben a hódoltságkor történetét kutató szakembereknek. A zömben külföldön felidézhető, bonyolult paleográfiai problémákat magukban rejtő török iratoknak történeti kutatásukba való bevonása sokkal bonyolultabb feladatot jelent, mint például a latin nyelvű források felhasználása. Magyarozatot nyert tehát az a körülmény is, hogy a hódoltságkort miért tekinthetik ma is joggal a magyar történelem „terra incognita”-jának.

* * *

A Jászság történetében is „fehér folt” a török hódoltság kora. Mind a megelőző, mind a következő korból jelentékenyen több forrás maradt ránk, részleteiben és mélyebben áttekinthetjük a gazdasági viszonyokat, az emberek mindennapi életének alakulását. Sajnos, a Jászság életére vonatkozó török forrásanyag is elég szegényes. Igen valószínű, hogy későbbi törökországi levéltári kutatásokkal több, e területre vonatkozó összeírást, deftert fognak feltárni. Addig is azonban a rendelkezésünkre álló források egy zárt csoportjáról, a korábban Jászberényben, ma a szolnoki levéltárban őrzött 140 török oklevélről igyekszünk rövid tájékoztatást adni.¹

Az iratcsoport eredetéről és sorsáról közelebbi adataink nincsenek. Az iratok általános jellege, tartalma mégis valamelyes útbaigazítást ad származásukra vonatkozóan. A város, illetőleg annak egyes polgárai számára kiadott iratok fontos dokumentumul szolgáltak az egész közösség számára, amelynek bizonyára nem egyszer kellett a bennük foglalt jogi precedensre hivatkoznia. Ez a közös érdek volt az,

amely a jászberényieket az iratok megőrzésére készítette, ez volt az a tényező, amely elősegítette azt, hogy az értékes forrásnak számító oklevelek fennmaradjanak.

Az említett török iratok Jászberény és környéke életére vonatkoznak; hozzávetőlegesen az 1570–1670 közötti időszakot, tehát kerekén a mintegy száz esztendő t ölelik fel. Az iratok adatai, a belőlük nyert tájékoztatás alapján világosabban és plasztikusabban láthatjuk a Jászság, különösen pedig Jászberény életének törökkori alakulását. Az iratcsoport egymás mellé állított adatai a területen lezajló migrációs mozgalmakat, a terület elnéptelenedését, majd a lakosság visszatelepülését, a török birtok- és adóviszonyokat, a közbiztonság állapotát, a lakosságra nehezedő különböző terheket világítják meg.

A Jászság közvetlenül a mohácsi vész után megismerkedett már a török pusztítással. tartós érintkezésre azonban csak 1541 után, Buda elestét követően került sor. 1545-ben elesett Hatvan, 1552-ben török kézre került Szolnok is, és így a Jászság két kapujának kidőlése után szabad volt az út a terület teljes meghódítására, a megszállási rendszer kiépítésére. A töröknek ez a berendezkedése nem sokáig várattott magára, s a szóbanforgó török iratok tanúsága szerint, a kizsákmányoló és elnyomó török államapparátus helyi szervei 1570 körül már működésben is voltak: a török ez években ténylegesen birtokába vette a Jászságot.

A Jászság területén – a hódolt magyar terület egyéb helyeihez hasonlóan – két alapvető török földbirtokforma kialakulásának vagyunk tanúi. A jászsági földek egy részét szultáni birtoknak nyilvánították. Jövedelmére – meghatározott terhek formájában – a központi kincstár tette rá a kezét. A földterület másik része a török katonai apparátus tagjainak hasznélvezetbe adott, úgynevezett szpáhi-birtokká vált. E földek alávetettjei – bár őket is terhelték bizonyos állami kötelezettségek – a szpáhi-birtokosnak adóztak. A jog és a törvény papíron pontosan körülírta a kötelezettségeket, rögzítette a terheket – az iratok tanúsága szerint azonban mindebből csak annyi vált valósággá, amennyit a jászságiak ki tudtak vinni maguknak.

Az állami birtokként kezelt földeken viszonylag nagyobb nyugalom és jogállandóság érvényesült, mint a szpáhi-birtokokon, ahol a lakosság jobban ki volt téve a gyors meggazdagodás érdekében kegyetlenül szipolyozó török földesúr önkényének. Mindezt mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a szultáni birtokként kezelt területek lakóinak is állandóan szenvedniük kellett a telhetetlen szpáhik önkényes eljárásaitól. Velük együtt egyéb katonák és tisztviselők, esetenként éppen az állami birtokok jövedelmének kezelésével megbízott illetékes személyek álltak elő újabb és újabb követelésekkel. Az iratok tanúsága szerint, napirenden voltak a többletgabona-, többletszéna-követelések, löelhajtások; esetenként farkas- és róka-bőrt, vagy éppen darutollat, mézet vagy viaszt akartak kicsikarni a lakoságtól. Ide tartozott természetesen az illetéktelen kocsirobot, az embereknek palánk építésre vagy más munkára való elhajtása, amely talán a legérzékenyebben sújtotta a paraszto-
kat. Súlyos terhet jelentett a katonaság jogtalan beszállásolása és az ezzel mindig párosuló fosztogatás is.

A törvény mindezekkel szemben elvben védte ugyan a lakosságot, a valóságban a jászberényieknek önmagukat kellett megvédeniük. Az iratok tanúsága szerint nem egyszer fordultak jogvédelemért az illetékes hatóságokhoz, kértek segítséget a budai pasától. Előfordult az is, hogy egyenesen a szultánhoz mentek panaszra és onnan vártak jogorvoslatot. A felsőbb hatóság egy írás erejéig mindig védelmébe vette a hozzáforduló rájákat, a kizsákmányoltakat és súlyosan elítélte a helyi hivatalnokok túlkapásait. Ezeket az iratokat azonban aligha követték nyomban érelyes intézkedések, mert a további iratok is megőrkítenek isztanbuli „követjárásokat”, amiből csak arra következtethetünk, hogy a jászberényiek problémái nem oldódtak meg. A lakosság így kénytelen volt elviselni a többletjövedelemre törekvő

helyi hatóságok, illetőleg a távoli központi hatalomtól egyáltalán nem tartó szpáhik önkényeskedéseit. A 140 irat idevágó adatsora világossá teszi, hogy a száz év alatt szinte semmiféle változás nem történt, s csak a pecsétes figyelmeztetések, leiratok száma szaporodott.

A Jászság lakóinak azonban nemcsak a helyi török hatóságok túlkapásait kellett elviselniük. A Jászság határvidék lévén, a végvidéki harcok színtere lett, s így szinte két malomkő között kellett őrlődnie: „békeidőben” is szinte a háborúsakhoz hasonló nehézségekkel kellett megküzdenie. Az oklevelek nem egyszer tudatosítanak a kóbot „hajduk”, „huszárok” becsapásairól, fosztogatásairól, majd a „tatár” seregek átvonulásáról, ami miatt a jászságiak a török hatóságtól biztonságuk védelmét, esetenként önálló intézkedés jogának megadását kérték. Ez nem is maradt ugyan el, azonban a kérdés – a helyi hatóságok önkényeskedésének problémájához hasonlóan – nem oldódott meg ez évtizedek folyamán, ellenkezőleg, visszatérő panasz maradt.

Különösen a századforduló nagy összecsapása, a tizenöt éves háború hozott nagy szenvedést a két tűz közé került terület lakói számára. Az iratok tanúsága szerint, ekkor nagy területek néptelenedtek el, nagy tömegek választották a menekülés útját. Néhány év múltával azonban változott a helyzet. Ekkor a lakosság visszatelepüléséről értesülünk, amely számára a török hatóságok bizonyos átmeneti adómentességet biztosítanak. Tudunk arról is, hogy a török hatóságok a szőlőtelepítésnél is bizonyos adótürelmről tettek ebben az időben tanúságot. Mindez azonban úgy derül ki, hogy az iratok a törvény megszegését az újonnan érkezettekkel, vagy az új szőlősgazdákkal szemben elkövetett jogtalanságok kapcsán adott biztosítékokat foglalják össze.

A tizenöt éves háború okozta elnéptelenedés, a pillanatnyi földbővség, az állandó túlkapások ellenére is valamelyest kedvezőbb helyzetet teremtett a lakosság számára. A visszatelepülni akarók nagy száma minden esetre erről tanúskodik. Híven mutatja ez azt is, hogy ez a réteg még a súlyos török iga alatt is nagyobb jogbiztonságot talált, mint a királyi Magyarország szípolozó földesurainak uralma alatt.

A háborús elnéptelenedés bizonyos változásokat hozott a földbirtokviszonyokban is. Mind az állami birtokok, mind pedig a szpáhi-birtokok területének lakossága megcsappant, s jelentős földterület szabadult fel. Ez már önmagában is hatalmas vonzóerőt jelentett a letelepedni akarók számára, akik átköltözésükben így a jobbagyri kötelekektől és terhektől való szabadulás, a földön való szabadabb és önállóbb gazdálkodás lehetőségét látták. Tanúi vagyunk annak is, hogy elnéptelenedett szpáhi-birtokokat helyi lakosok haszonbérletbe vesznek. Ugyanezen folyamat másik oldalaként a város is igyekezett az elnéptelenedett földeket, legelőket birtokába venni.

A török persze nem sokáig hagyta gondtalanul birtokon belül a bérlőket, vagy az úgazdákat. Ez iratok adatai azt mutatják, hogy a törökök szerették volna a bérletviszonyt minél előbb feudális kötöttségévé változtatni, a paraszti gazdaságoknak valamelyest önállósult részét is a szpáhi-gazdaság színvonalára süllyeszteni. Tény azonban, hogy ez időszakban komoly lehetőség jelentkezett a szabad földfoglalásra, s ez – ha igen vérszegény formában is – a mezőgazdaság területén lejátszódó eredeti felhalmozódás ezen „szabadabb útjának” bizonyos megnyílását jelentette.

A jászberényi török iratok rögzítik a Jászság hódoltságszaki történetének legfontosabb vonásait s ugyanakkor számos adattal világítják meg a hétköznapi életét, a jászsági ember gondját-baját, a „felsőbbsséggel”, esetünkben a török hatósággal való küzdelmét is. A török mindenből pénzt akart kicsikarni, a jászsági emberek azonban nem hagyták a maguk igazát. Ez a törekvés vonul végig a 140 török iraton, akár a vérdíj jogtalan kivetéséről, akár a jászberényi kádi fondorlatos házépítéséről, akár az örökségek megnyírbálása elleni tiltakozásról van szó. A török iratok

hű képét adják a Jászság népének a feudális török hatalommal szembeni osztályharcának.

A jászberényi oklevelek a Jászság lakóinak hódoltságkori életét megvilágítva, hasznos adalékot nyújtanak a magyar történelem e korszakának tanulmányozásához. E becses történeti források közzététele számos kérdés kapcsán nyújt majd segítséget a Jászság törökkori történetét kutatók számára.

Dr. Fehér Géza—Dr. Hazai György

1. Az iratcsoport eddig is több kutató figyelmét keltette fel. Így **Repeczky János** és **Thury József** is regesztázta az iratokat. Ezekre támaszkodott **Tóth Tivadar** is kis monográfiájában (A Jászkunok története a török hódoltság korában. Művelődéstörténeti Ertekezések 68. szám; Szolnok 1913). Legutóbb **Fekete Lajos** foglalkozott a jászberényi török oklevelekkel. Neki tartozunk hálával, hogy ezekre figyelemünket felhívta, illetőleg közlésre átengedte.

A 61. oldalon közölt török oklevél magyar fordítása.

106.

IV. MEHMED (1648–1687) túgrája.

(Az oklevél bevezető sorai: az egi bejlerbejhez, egi és hatvani kádihoz intézett udvariassági formulák.)

Legfelső szultáni leiratommal tudatom, hogy a szultáni kbászhoz és hatvani kazáboz tartozó Jászberény város lakói magas udvaromba felterjesztették, hogy ők – akik szultáni kbászom defterbe jegyzett jobbágysai és azok fiai – a rájuk kivetett törvényes adót s ezen felül még az önkényes illetéket is a törvény, kánun és defter értelmében saját tisztjeiknek megfizették. Szultáni kbászom irodája alá tartozván tehát más részről semmiféle beavatkozást nem kötelesek eltűrni. Ilyen értelemben már korábban is kaptak legfelső rendeletet. A hatvani szandzsákbég és a hatvani agák azonban ezt figyelmen kívül hagyva, nevezett város lakóitól a maguk hasznára és szolgálatára jogtalanul ekét, kaszást, aratót, szűcsöt, szabót és kovácsot követelnek. A város lakószai ezeket a túlkapásokat és sanyargatásokat nem bírják tovább elviselni. Ezen jogtalanságokat tudatták velem, s mivel legfelső rendeletet kértek arra, hogy törvény- és kánunellenes eme zsarolásait és túlkapásait megszüntessem, parancsolom, hogy mibelyt legfelső rendeletem megérkezik, teljesen pártatlanul vizsgáljátok meg, hogy úgy áll-e a dolog, amint azt nekem jelentették, s ha igen, tudjátok meg, hogy boldogító napjaimban az alattvalók semmiféle sanyargatásába nem egyezem bele: szultáni kbászom lakószai minden tekintetben szabadok s őket senkinek háborgatni nem szabad. Szigorúan hagyjátok meg tehát a mir-i-livának és nevezett vár agáinak, hogy szegény alattvalókat a maguk szolgálatára erőszakkal ne használgják és ne zsarnokoskodjanak felettük, ti is akadályozzátok meg ezeket a cselekedeteket. Ha e tilalom után is folytatnák túlkapásaikat, a valóságnak megfelelően, írásban jelentsétek fel őket s ne adjatok okot arra, hogy ez ügyben ismét legfelső parancsom érkezzék. Így értsétek meg s legfelső leiratomnak hitelt adjatok.

Kelt, 1079. év Dzsemázi-ül-evvel havának közepén (=1668. október 15–25. körül).

Jenisebir Fener.

A mezőgazdasági termelés területi elhelyezésének, az egyes üzemek specializálásának főbb problémái

Az utóbbi években a különböző tanácskozásokon, hivatalos megbeszéléseken egyre gyakrabban hangzanak el kijelentések a mezőgazdasági termelés szakosításáról vagy specializálásáról. A specializálás kérdése Szolnok megyében már a ma problémájaként vetődik fel s e probléma megoldása egyre égetőbb. A termelési körzetek kialakítása és a termelés koncentrálása a mezőgazdaság szocialista átszervezésének befejeztével már országos feladatként jelentkezik.

A specializálás problémájának tárgyalása során általában két alapvető kérdés vetődik fel:

1. Miért kell szakosítani a mezőgazdasági termelést?
2. Hogyan hajtsuk végre a specializálást?

Az első kérdés már nem képezi vita tárgyát a szakemberek körében, de elég sok mezőgazdasági dolgozót foglalkoztat. A második kérdés viszont annál vitatottabb, mivel ezen a téren meglehetősen kevés konkrét hazai tapasztalat áll rendelkezésünkre. A szocialista országok tapasztalatai azonban nagymértékben hozzájárulnak e feladat helyes megoldásához.

Nézzük meg, melyek azok a főbb problémák, amelyeket e kérdések vitatásánál feltétlenül figyelembe kell venni.

I. A specializálás szükségessége.

A szocialista mezőgazdaság specializálása nem más, mint társadalmi munkamegosztás, termelési irány *a népgazdasági szükségletek alapján* a helyi természeti és közgazdasági adottságok maximális kihasználására. Ez általában a növénytermesztés és állattenyésztés 1-2 üzemágának vezetőszerepében domborodik ki és kiegészül a legszükségesebb szolgáltató, illetve segédüzemággal.

Ha visszatekintünk a társadalom fejlődésének történelmére, akkor azt látjuk, hogy az új társadalmi formációk minden esetben magasabb, a megelőző társadalmi rend számára elérhetetlen szintre emelték a munka termelékenységét. „A munka termelékenysége, ez végeredményben a legfontosabb, a legfőbb az új társadalmi rend győzelme szempontjából” – írja Lenin. „A kapitalizmus a munka olyan termelékenységét hozta létre, amilyent a hűbériség nem ismert. A kapitalizmust azzal lehet véglegesen legyőzni, hogy a szocializmus a munkának új, sokkal magasabb fokú termelékenységét hozza létre.”¹

A munka termelékenységének emelése tehát a társadalom fejlődése szempontjából elsőrendű feladat. Ahhoz azonban, hogy a munka termelékenységét növelni

tudjuk, biztosítani kell a holtmunka felhasználásának növekedését úgy, hogy az összmunkaráfordítás csökkenjen. A mezőgazdasági munka termelékenységét befolyásoló tényezőket Kolesznev² a következő négy csoportba sorolta:

1. Technika (a termelésben foglalkoztatott erőgépek és munkagépek),
2. Technológia (agrotechnika, zootechnika stb.)
3. Termelés-szervezés (specializáció, koncentráció, termelés irányítása, a dolgozók tapasztalatai és szakképzettsége stb.),
4. Természeti adottságok.

Amint látjuk, a munka termelékenységének emelése megköveteli a társadalmi munkamegosztás kiszélesítését, amely szoros összefüggésben áll a termelőerők fejlődésével.

„A nemzet termelő erőinek fejlődési fokát mindennél jobban mutatja az, hogy mennyire fejlett a társadalmi munkamegosztás.”³

Ez a meghatározás érvényes a szocializmust építő országokra is, nemcsak a kapitalizmusra, melyről Marx írt, attól függetlenül, hogy a szocialista specializáció alapjaiban különbözik a kapitalista specializációtól.

A kapitalizmusban a munkamegosztás igen magas fokot ért el. Ez a munkamegosztás azonban tervszerűtlenül, a piac anarchikus szabályozó hatása szerint alakul és fő mozgató ereje a nagyobb profitért való hajsza. A társadalmi munkamegosztás a kapitalizmusban csak az üzemen belül volt szervezett, és itt a munka termelékenységének magas fokát érte el. A munka nagyfokú társadalmisítása és szakosítása kezdetben kedvezően hatott a termelőerők fejlődésére, később azonban az anarchikus specializálás és a magasabb profitért való harc gátolta ezt. A kapitalizmus nem volt képes továbbfejleszteni a társadalmi munkamegosztást, társadalmi jellegénél fogva nem is lehetett alkalmas arra, hogy ezt a munkamegosztást tervszerűen befolyásolja.

A szocialista társadalmi rend ezzel szemben egyrészt megteremtí a tervszerű munkamegosztás és specializálás feltételeit, másrészt a szocializmus gazdasági törvényei ezt szükségessé is teszik. A termelési eszközök társadalmi tulajdona lehetőséget ad arra, hogy népgazdasági szinten irányítani lehessen a társadalmi munkamegosztást. A szocializmusban a specializálás a szocializmus gazdasági alaptörvényének, valamint a népgazdaság tervszerű arányos fejlődéstörvényének megfelelően történik. A társadalmi munkamegosztás a szocializmusban tervszerűen valósul meg. A gazdasági törvények ismerete, valamint az egész dolgozó nép igényeinek ismerete alapján készített terv szerint.

II. *Hogyan bajtsuk végre a specializálást?*

Mielőtt e kérdést részleteiben megvizsgálnánk, feltétlenül szükséges, hogy felmérjük, meddig jutottunk el eddig és meg kell határoznunk a legközelebbi, majd a távolabbi feladatainkat.

A mezőgazdaság szocialista átszervezése folyamán, amikor egy-egy községben befejeztük az átszervezést, azt mondtuk a tsz vezetőinek, hogy úgy alakítsák ki a termelési irányt, ahogyan ez az adott községben spontánul az elmúlt években kialakult. Ez helyes volt abban az időben, mert a kereslet és kínálat törvénye, valamint a szerződéses termeltetési rendszer folytán országos szinten általában egy-két termék kivételével megtermeltük a népgazdasági szükségleteket.

A nagyüzemi termelés ilyen megszervezése azonban csak átmenetileg volt alkalmazható.

Termésátlagok alakulása
(tanácsi szektor)

	1954/58	1958/60
Búza	100	118,3
Őszi árpa	100	123,2
Kukorica	100	119,9
Cukorrépa	100	118,2

A közölt statisztika mutatja, hogy a nagyüzemi gazdálkodás így is bebizonyította fölényét az egyéni kisparcellás termeléssel szemben, de a szocializmus felépítésének meggyorsítása elengedhetetlenül szükségessé teszi a mezőgazdaságban is a munka termelékenységének gyorsütemű növelését. A munka termelékenységének növelése nem képzelhető el a tárgyasult munka fokozottabb felhasználása és az élőmunka felhasználás csökkentése nélkül. Ez azt jelenti, hogy nagymértékben fokozni kell a termelés gépesítését, -automatizálását. Ha meg akarjuk valósítani – márpedig feltétlenül meg akarjuk – a munka termelékenységének növelését, akkor alkalmaznunk kell a korszerű technikát és technológiát.

A termelőszövetkezetek jelenlegi vetésszerkezete nem teszi lehetővé a komplexgépesítést részben azért, mert nincs rá lehetőség, hogy egy tsz annyi és olyan sokféle gépet vásároljon, hogy teljesen gépesíteni tudja termelését, másrészt ez nem is volna gazdaságos, mert a gépek egyrésze nem volna megfelelően hasznosítható.

A mezőgazdasági termelés területi elhelyezésében az egyes üzemek specializálásában már vannak komoly eredményeink, azonban ezeket elsősorban az állami gazdaságokban érték el. A termelőszövetkezetekben is történtek és jelenleg is folynak kísérletek az üzemek specializálására, ezek a próbálkozások jelenleg még nem hozták meg a kellő eredményt. Tény azonban, hogy bizonyos mértékig csökkent a termelés szétaprózottsága és megjavult a gépek kihasználása. Ezt igazolják az alábbi számok:

	1958	1959	1960	1961
Egy traktoregységre eső normálhold telj.	960	1097	1019	1060
Egy kombájnra eső telj. (kh)	186	178	262	308
Egy aratógépre eső telj. (kh)	128	172	264	210

Ha a termelőszövetkezetek specializálását vizsgáljuk, akkor már a kezdetén látjuk, hogy a szakosítás jelenleg még gyermekcipőben jár. Termelőszövetkezeink vezetői látják a szakosítás jelentőségét, szeretnének előbbre haladni ezen a téren, de nem tudják, hogy kell hozzáfogni és hogy kell azt végrehajtani. Ahhoz, hogy meghatározzák a további feladatokat, feltétlenül szükséges elemezni az eddig végrehajtott szakosítás eredményeit és hiányosságait.

A szakosítás területén végzett munka legnagyobb eredménye, hogy a termelőszövetkezetek zömében csökkent a termelt növények száma és ennek következtében könnyebb a munka megszervezése és irányítása. Pozitívan hatott a specializálás a korszerű agrotechnika elsajátításában, az élenjáró tapasztalatok alkalmazásában.

Az eddig végzett szakosítások legnagyobb hibája, hogy nem volt kellően megalapozott, sokszor ötletszerűen lettek végrehajtvak. Egyik legáltalánosabb hiányosság, hogy nem kellő mértékben veszik figyelembe a népgazdaság igényeit, vagy a meglévő feltételeket figyelmen kívül hagyva akarják azt megvalósítani.

Ha összességében értékeljük a specializálás területén végzett eddigi munkát, akkor megállapíthatjuk, hogy az eredményes volt. Ezt bizonyítják a 234 állami gazdaságban végzett felmérések adatai is.

A termelés szerkezet és a jövedelem összefüggése⁴

Az egyes gazdaságokban termelt növények száma	Növénytermelés jövedelme Ft/szántóegység
33	400
26	401–600
24	601–800
21	1001–1500
19	1501–2000
10	2001–

A táblázatban közölt adatok bizonyítják, hogy azok a gazdaságok, amelyek nem aprózták el termelésüket, eredményesebben gazdálkodtak. Ez abból adódik, hogy az ilyen üzemekben jobban összpontosítható a termelés minden tényezője, gondolok itt a termelési eszközökre, a termelést irányító szakvezetésre és a termelést végrehajtó dolgozókra.

A mezőgazdasági termelés szakosítását nem szabad úgy felfogni, hogy egy éven belül megvalósítjuk. A specializálás egy hosszú feladat, melynek megvalósításához már most haladéktalanul hozzá kell fogni s a már meglévő lehetőségek maximális kihasználására kell törekedni. A technika fejlődése, az agrotechnikai módszerek javítása mind újabb és újabb lehetőségeket és követelményeket állít a szakosítás elé. Ebből adódik, hogy a jelenlegi adottságaink között ideálisnak tartott specializált üzem termelési strukturáját néhány éven belül még tovább kell majd ésszerűsíteni. Ezért jelenlegi feladatunk a specializálás területén, hogy felmérjük lehetőségeinket és meghatározzuk az irányt és az ütemet.

A szakosítást minden szinten a népgazdasági szükségletek elsődleges figyelembevételével kell végrehajtani úgy, hogy a helyi adottságokat maximálisan ki tudjuk használni.

Ahhoz, hogy meghatározzuk a specializálás ütemét, látnunk kell, hogy mire hat ki az a folyamat és milyen a kölcsönhatás. A specializálás két irányban hat: egyrészt megosztja a termelést egyes üzemek vagy üzemegységek között, másrészt létrehozza az egyes üzemek összefogását bizonyos termelési feladatok elvégzésére. Ebből adódik, hogy a specializálás lehetőségeinek és ütemének meghatározása előtt e két oldal részletkérdéseit is elemezni kell. E részletkérdésekből a következő kérdéseket kell első sorban megvizsgálni:

1. népgazdasági szükséglet;
2. természeti adottságok;
3. vezetés kérdése;
4. szervezeti kérdések (üzemszervezés, munkaszervezet stb.);
5. technika (meglévő gépek + a beszerezhető gépek);
6. tsz-tagok politikai fejlettsége.

Ezen kérdéseket vizsgálni kell az adott időpontban és adott körülmények között, ugyanakkor távlatában legalább 4–5 éves célkitűzéseket is ki kell dolgozni.

Attól függően, hogy milyen szinten vizsgáljuk a specializálás lehetőségeit (üzemi, közigazgatási, illetve népgazdasági), egyik vagy másik kérdés nagyobb, illetve kisebb jelentőséggel bír. A kérdések sorrendiségén lehet vitatkozni, tény azonban, hogy e tényezőket együttesen kell értékelni, mert bármely tényező mellőzése komoly hibákhoz vezethet.

A fentiekből kiindulva egyik legfontosabb és legsürgősebb feladatként jelentkezik a termelési körzetek kijelölése. Felvetődik a kérdés, hogyan valósítsuk meg és milyen kritériumoknak feleljenek meg a termelési körzetek? Legjobb volna, s aránylag kevesebb kockázattal járna, ha a körzetek meghatározása előtt tudományos alapon feldolgoznánk országos szinten a termelési tradíciókat és a természeti adott-

ságokat. Ilyen feldolgozás után kezdenék hozzá a népgazdasági igényeknek megfelelően a körzetek kialakításához. Ez a munka több éves felmérési munkát igényel, s ennek ellenére a későbbiek folyamán mégis módosításra szorulna.

A termelési körzetek kialakítását azonban az élet tüzte napirendre, s ez a munka nem tűr halogatást. E ért keresnünk kell egy olyan megoldást, amely gyorsabban oldja meg e kérdést, ugyanakkor végezni kell a részletes felméréseket és figyelemmel kell kísérni a specializálási minden mozzanatát, hogy az esetleges hiányosságokat időben ki tudjuk küszöbölni.

Jelenleg az a feladat, hogy a népgazdasági szükségleteket, figyelembe véve az egyes területek természeti adottságait, termelési hagyományait, munkacsoport helyzetét, stb., úgy bontsuk le, hogy a tervfeladatok teljesítése, illetve túlteljesítése biztosítva legyen. A termelési körzetek kijelölésének ezen túlmenően biztosítani kell a munka termelékenységének emelését, az önköltség csökkentését.

Különböző fórumokon komoly vita folyik arról, hogy gyakorlatilag hogyan jelöljük ki a termelési körzeteket. Sokan azt vetik fel, hogy a rendkívül homogén talajainkon nem lehet beszélni a termelési körzetek kijelöléséről, csupán egyes üzemek specializálásáról.

Szolnok megye szántóterülete rendkívül szélsőséges talajtípusokból tevődik össze, sőt egy-egy üzemben belül is szinte minden talajtípus megtalálható. Ez a tény rendkívül megnehezíti a termelési körzetek kialakítását. Ez azonban nem jelenti azt, hogy nem lehet a termelési körzeteket kialakítani. Azok, akik a termelési körzetek kialakítását lehetetlennek tartják, többségükben rosszul értelmezik a termelési körzetek fogalmát. A téves nézet abból adódik, hogy ezen szakemberek úgy képzelnek el egy körzetet, hogy abban minden üzem termelési iránya megegyezik. Ha ezt az elvet elfogadnánk, akkor valóban erre a következtetésre jutnánk. Véleményem szerint akkor járunk el helyesen, ha úgy jelöljük ki a körzeteket, hogy az adott területen az üzemek többségének termelési iránya megegyezik még akkor is, ha egy-két üzem termelési iránya merőben eltér a többségtől, de egészében véve az adott körzetben egy bizonyos termelési irány dominál.

Jelenleg azért sürgős a termelési körzetek kialakítása, hogy hozzá lehessen fogni az egyes üzemek specializálásához. Ez elengedhetetlenül szükséges, hogy az adott gazdasági vezetés lássa, hogy mit vár a népgazdaság az adott területről, milyen irányban fejlessze tovább a gazdaságát. A termelési körzetek kijelölése nagy jelentőséggel bír a gyenge termelőszövetkezetek megszilárdítása szempontjából is. Ez abban jelentkezik, hogy az általánosnál nagyobb segítséget kell adni ezen üzemek specializálásához. A segítség akkor lehet igazán hatékony, ha előre tudjuk, hogy az adott területen a népgazdasági szükségletek kielégítésére milyen termelvényeket kell előállítani és ahhoz mérten adunk segítséget az üzem vezetőinek mind szakmai, mind beruházási területen.

Fontos ez azért is, mert egy-egy termelési körzetnek főleg most, a specializálás első lépésénél, mind a növénytermesztés, mind az állattenyésztés területén lesz két-három fő-termelési ága, s ha kellően nem irányítjuk a specializálást, akkor az erősebb tsz-ek elsősorban azokra a termelvényekre specializálják magukat, amelyek jelenleg jövedelmezőbbek. Ez a törekvés érthető is addig, amíg ez nem jelent hátrányt a többi gazdaságokra.

A termelési körzetek kialakítása után is nagy gondot kell fordítani arra, hogy a specializálás ne jelentse a tsz-ek további polarizációját. Inkább segítse elő, hogy a meglévő szóródás csökkenjen az által, hogy a gyenge tsz-eknek adott nagyobb kedvezmény ezen tsz-eknek az átlagosnál gyorsabb ütemű fejlődést eredményezzi.

A termelési körzetek kialakítását az adott terület természeti viszonyai, a termelési hagyományok, valamint a népgazdaság igényeinek megfelelően kell kialakítani

előzetesen a gyakorlati tapasztalat alapján, hogy főbb vonalaiban meg tudjuk határozni az egyes üzemek specializálási irányát. Első hallásra ez úgy hangzik, mintha ez nagyon felületes, kellően meg sem alapozott vélemény lenne, valóságban azonban az élet diktálta így. Természetesen könnyebb lenne, ha a Tudományos Akadémia közvetlenül a felszabadulás után hozzá látott volna a termelési tradíciók és lehetőségek felméréséhez és ennek alapján rendelkezésre állnának azok az adatok, amelyek alapján megnyugtatóbban tudnánk meghatározni a termelési körzeteket. Ez nagy segítséget jelentett volna a mezőgazdasági nagyüzemek megszervezése idején is, elsősorban a beruházások célszerű elhelyezése szempontjából.

A specializálás megvalósítását úgy kell felfognunk, mint egy állandó jellegű feladatot, amely a technika, valamint a termelési technológia fejlődésével párhuzamosan állandó ésszerűsítésre szorul. Éppen ezért a szakosítás jelenlegi szakaszán nem követünk el nagy hibát, ha a körzeteket gyakorlati tapasztalatok alapján jelöljük ki. A termelőszövetkezetek viszonylatában – a jelenlegi lehetőségeket figyelembe véve – helyesebb a vetésszerkezet egyszerűsítéséről beszélni, mintsem szakosításról. Ez abból adódik, hogy anyagi lehetőségeink végesek s nagymérvű beruházásokra nincs lehetőségünk, ezért a szűk értelemben vett specializációt megvalósítani nem tudjuk. Másrésztől a szakosítás előfeltétele, hogy megszervezzük az üzemek közötti kooperációt, a legszorosabb együttműködést a termelés és a feldolgozás területén. Ehhez viszont nincsenek meg a felteteleink. Bizonyítják ezt a termelőszövetkezeti vállalkozások. Sok esetben a társszövetkezetek nem tekintik teljesen magukénak ezt a vállalkozást.

A fentiekből adódik, hogy jelenleg a legfontosabb a termelési szerkezet egyszerűsítése, valamint az, hogy – a kijelölt termelési körzeteknek megfelelően – a termelés bővítésére fordított eszközöket arra az egy-két főbb üzemágra fordítsák, amelyre a későbbiek folyamán specializálják magukat.

Véleményem szerint egy néhány gazdaságot kísérleti jelleggel lehet nagyobb mértékben specializálni, de ezen üzemek egész évi gazdálkodását állandó megfigyelésben kell részesíteni, s legalább 2–3 viszonylag azonos jövedelmet biztosító üzemágot kell szervezni. Az ilyen szervezést mindaddig kell fenntartani, amíg a termelőszövetkezetek kooperációja folytan nem tudjuk biztosítani, hogy 1–2 üzemág biztonságos jövedelmet ad az adott területen.

A termelőszövetkezetek specializálása a fentebb említett kérdéseken túl jónéhány részletkérdést vet fel, amelyek megoldása még nincs tisztázva. Nem kívánok itt minden problémára kitérni, csupán egyet ragadok ki a sok közül, amely véleményem szerint a legégetőbb probléma.

A termelőszövetkezeti gazdaság jellegéből adódik, hogy az adott gazdaság meghatározott létszámú munkaerővel rendelkezik szinte egész éven át. Az eltérés csak abban mutatkozik, hogy télen a családtagok, elsősorban az asszonyok nem jelentkeznek munkára, de a munkaképes tagok egész éven át dolgozni akarnak. *Ebből adódik az, hogy a specializálást úgy kell megvalósítani, hogy a termelőszövetkezet tagságának egész éven át munkát s ezen keresztül megfelelő jövedelmet tudjunk biztosítani.* A mezőgazdasági termelés jellegéből kifolyólag a szűk specializálás esetén az adott gazdaságban az év egy részében több, más részében kevesebb munka fog jelentkezni, mint a rendelkezésre álló munkaerő. Természetesen a munkacsúcsok, illetve a munkahiány más-más időben fog jelentkezni a különböző profilú gazdaságokban. Ezért meg kell találni azt a szervezeti formát, amely lehetővé teszi a munkaerő átcsoportosítását egyik üzemből a másikba, illetve a specializálást úgy kell megoldani, hogy ne legyenek kirívóan magas munkacsúcsok, illetve munkahiány.

E probléma megoldására két irányban van lehetőség: egyik az egyes gazdaságok közötti kooperáció megszervezése, másik lehetőség a nagygazdaságok létrehozása s

czen belül az üzemegységek szakosítása és az üzemegységek közötti kooperáció megszervezése.

Véleményem szerint jelen pillanatban e probléma maradéktalan végrehajtására nincsenek meg a feltételek, de a kezdeti lépéseket haladéktalanul meg kell tennünk. Míg a termelési körzetek meghatározásánál elfogadhatjuk a gyakorlati tapasztalatokat a termelőszövetkezetek, illetve az egyes üzemek specializálásánál ez nem elegendő.

Az elemző munka folyamán a főbb szempontok mellett a részletkérdéseket is elemezni kell, s a jövedelmezőség, valamint a bruttó termelési érték növekedésével párhuzamosan vizsgálni kell a tagok foglalkoztatottságát, a tagok jövedelmének alakulását.

Az egy üzemben szervezendő üzemágak számát és összetételét a következő főbb szempontok alapján helyes meghatározni:

1. a népgazdasági szükségletek biztosítva legyenek;
2. az üzemágak kölcsönösen elégítsék ki egymás igényeit;
3. a meglévő termelési eszközök és adottságok a lehető legjobban legyenek kihasználva;
4. a kézi munkaerő lehetőleg egyenletesen legyen foglalkoztatva;
5. elősegítse a forgóeszközök forgási sebességét;
6. csak olyan üzemágot szervezzünk, amelynek szakmai irányítását meg tudjuk oldani.

Sokszor felvetődik a kérdés, hogy egy üzemben hány üzemágot szervezzünk, erre, a fentiekben túlmenően annyit lehet mondani, hogy annyira szakosítsuk, amennyire csak lehet és annyira legyünk sokoldalúak, amennyire feltétlenül szükséges.

Összegezve a specializálás területén levő feladatainkat megállapíthatjuk, hogy haladéktalanul ki kell jelölni a termelési körzetek főbb kontúrjait és hozzá kell fogni, illetve tovább kell folytatni a termelőszövetkezetek vetésszerkezetének egyszerűsítését, valamint tovább kell tökéletesíteni és fejleszteni a termelőszövetkezetek közötti vállalkozásokat mind a tsz-ek közötti kooperáció kezdeti formáját.

Szöllösi János

1. Lenin Művei 29. köt., Szikra, 1953. 435. old.

2. Kolesznye Sz. G.: Hogyan emeljük a munka termelékenységét a mezőgazdaságban. (Orosz nyelvű kiadás 1961. 6. oldal.)

3. Marx—Engels Válogatott Művei (orosz nyelvű kiadás, 3. kötet, 1955., 20. oldal.)

4. Petőházi Gábor: A magyar állami gazdaságok szakosításáért. Nemzetközi Mezőgazdasági Szemle 1962. 1. szám, 6. o.

József Attila egy korai verse Amerikában

(Adalék)

Irodalomtörténeti vonatkozásait tekintve kevésbé ismert, de érdekes, hogy az amerikai Munkáspárt (Workers Party) magyar szekciójának lapja, a New Yorkban megjelenő *Új Előre*, figyelemmel kísérve az itthoni irodalmi életet, már igen korán, alig egy-két esztendővel József Attila jelentkezése után, közlésre átvette az ifjú költő egyik versét.

Az 1924-es esztendőben sorra kezdenek megjelenni József Attila versei a fővárosi lapokban. Így áprilisban a Szomorúfűz a *Magyarság*-ban, május 10-én a Ki verné föl lelkünkben a lelket? című verse *Az Est*-ben, egy sor költemény a *Magyar Írás*-ban látott napvilágot. A *Népszava* május 18-án, vasárnapi számában közli A legutolsó harcos-t, június 11-én pedig a Szegényember balladáját.

Az ifjú költő ekkor még, mint ismeretes, nem került közvetlen kapcsolatba a Párttal. Költészetében a lázadásnak még nem proletár-szocialista, hanem értelmiségi és kispolgári alapélményei és tendenciái jelentkeznek. Az anarchista-szocialista Erg Ágoston (Berger Gusztáv) révén, ki ekkor a bécsi egyetemen tanult, igyekezett volna kapcsolatot keresni Kassák Lajossal és a Ma folyóirat körével. Kassák Lajos azonban mereven elutasítónak bizonyult még ekkor. „Nem kell sem prédikálni, sem manifestálni, nem kell imádkozni, sem tömegszónoklatokat tartani” – üzenté József Attilának a Tanítások című versciklust elolvassva, – mint tudjuk.

Ugyanakkor érdekes és figyelemreméltó, hogy az *Új Előre*, az amerikai kommunista párt magyar szekciójának lapja, anélkül, hogy levelezésben vagy bármi kapcsolatban állott volna az ifjú költővel, 1924. július 20-án a lap Vasárnapi Melléklet-ében újra közli a budapesti *Népszava* május 18-i számából átvéve A legutolsó harcos-t. A „Minden hatalmat a munkásoknak!” és „Világ proletárjai egyesüljetek” felírással a kalapács-sarló jelvényel megjelenő lap széles teret biztosít hasábjain és vasárnapi mellékleteiben a klasszikus örökség ápolásának, az emigrációs magyar irodalomnak, a hazai antifasiszta és kommunista íróknak, a világirodalomnak s a munkásfolkornak egyaránt. Ezekben a hónapokban sorra közlik Barta Lajos írásait, Révész Béla tárcáját, Várnai Zseni versét, Karikás Frigyes novelláit, Balázs Béla eszmefuttatását, Karinthy humoreszkjét. Helyet adnak Gábor Andor fordításában svéd, német, dán munkásdaloknak, Gyetvai János novellájának, Alexander Blok jeleneteinek, Emile Verharen novellájának egyaránt. Gábor Andorral rendszeres kapcsolatban áll a szerkesztőség.

A new yorki *Új Előre* szerkesztősége a város egyik délkeleti negyedében ekkor már az amerikai magyar munkások szervezeti és társadalmi életének egyik központja volt. Olvasóikat igyekeztek megismertetni az itthoni munkás és haladó irodalom számottevőnek vélt termésével. S a szerkesztő jó irodalmi érzékére vall, hogy megérezte a fiatal József Attilában a tehetséget, és ismeretlenül is publikálási lehetőséget biztosított neki.

Császtvai István

Egyetemisták falun

(Az egyetemisták népművelési gyakorlatának 3 éves tapasztalatai Szolnok megyében)

Harmadik éve jönnek egyetemi hallgatók Szolnok megye falvaiba, hogy segítséget nyújtsanak a népművelőknek. Kik ezek a fiatalok, milyen célkitűzések vezetik őket, talákoztunk-e már korábban is hasonló kezdeményezéssel?

A „Baranyai Norma” példája.

A harmincas évek derekán és a negyvenes évek elején, főleg a népi írók határa, az egyetemisták közül sokan fordultak a falu felé. A pécsi egyetemek hallgatói tovább is mentek a puszta odafordulásnál, a megismerésnél. Szerény eszközökkel, de annál lelkeőbb munkával és főleg kitűnő szervezési módszerekkel akarták a baranyai falvak lakóinak műveltségi szintjét emelni. A „Baranyai Norma” tagjai (ezt a nevet vette fel a mozgalom) négy főnyi csoportokban járták, pontos terv szerint a falvakat. Napközben szinte házról-házra menve egyéni, este pedig a családlátogatások során tapasztaltak alapján összeállított ismeretterjesztő előadásokon csoportos felvilágosító munkát végeztek. Egymást váltó csoportokban, két-három hétig olvadtak a falu életébe, ezalatt végezték a különböző tudományágakat képviselő diákok kulturális, egészségügyi, nevelési és más kérdésekkel foglalkozó népművelési tevékenységüket.

Odaadó munkájuk során igaz hivatástudatot érleltek magukban és egész életükre vállalták a nép szolgálatát. Lelkes tevékenységük azonban nem tudott megoldást találni a paraszti élet ezernyi bajára, ehhez a társadalmi rendnek kellett megváltoznia.

A falukutatók szemléletének megfelelően számos korlátja is volt ennek a mozgalomnak: a társadalmi bajok forrását a gazdasági viszonyoktól elvonatkoztatva, erkölcsi síkon keresték és annak megszüntetését lelkiismereti kérdésnek tartották. A polgári humanizmust hirdettek, és azt általános, „örökérvényű” erkölcsi normákkal vették körül. Együttérző, humanus magatartásuk ugyan tiltakozást jelentett az egyre erősödő fasizmus szemben, de az adott történelmi és társadalmi helyzetben lefegyverző hatása is volt. Mindez talán annak tudható be, hogy ez a kétségtelenül hasznos, haladó célokat zászlajára tűző csoport sem elméletben, sem gyakorlatban nem találkozott össze a munkásmozgalommal, s elméletével, a marxizmussal, sőt népvédelmi munkájuk közben egyenesen mellőzték a politikai állásfoglalást.

A módszerek ma is hasznosak.

Ha a Baranyai Norma fiataljainak munkáját megváltozott körülményeinkhez akarjuk mérni, s eszerint vizsgáljuk módszereik hasznosságát, le kell választanunk tőla túlhaladott nép- és történelemszemléletét. Ez egy örökre letűnt korszak ter-

méke. De emiatt népművelési eszközeit és módszereit kár lenne elvetni, hisz ezek ideológiai alapjuktól függetlenül most is megállják a helyüket.

Ezeket mérlegelve a Művelődésügyi Minisztérium Közművelődési Főosztálya és a KISZ Központi Bizottság Egyetemi Osztálya 1959. februárjában 30 egyetemi hallgatóval – akik erre vállalkoztak – kísérletképpen egyhetes népművelési munkát szervezett állami gazdaságokban, a Baranyai Norma módszereinek és tapasztalatainak felhasználásával. Az egyetemisták csoportjaiban egy-egy orvostanhallgató, egy-egy mezőgazdász és egy-egy bölcsész és jogász volt, a szakismereteiknek megfelelő témákon kívül politikai, társadalomismereti felvilágosítást is végeztek. A kísérlet igen eredményesnek bizonyult, mondhatjuk tehát, hogy bevált. Világossá lett, hogy a negyedszázaddal korábban Baranyában kibontakozott népművelési – népvédelmi – munkának módszerei napjainkban lehetnek igazán gyümölcsözőek.

A tapasztalatok arra készítették a kezdeményező szerveket, hogy a következő években még szélesebb körben szervezzék meg az egyetemisták népművelési gyakorlatát. Csaknem 200 egyetemi hallgatót küldtek Pest, Hajdú, Fejér, Szolnok és Baranya megyébe, elsősorban termelőségvetkezeti községekbe és kisebb részben állami gazdaságokba. Megyénk 8 községébe 32 fiatal jött 10 napra, 1960. február 27-től március 7-ig.

Mi volt a kezdeményezés célja?

Segíteni a termelőségvetkezeti községek lakóit abban, hogy életük színesebb, gazdagabb, kulturáltabb legyen. Ezekben a helyeken az érdeklődés felkeltése, a művelődési igények ébresztése volt az egyik fő cél. A kulturális helyzet, a műveltségi színvonal igénye, művelődési és szórakozási lehetőségek kihasználtságának felemelése mellett a korszerű műveltség kezdeti alapozására is gondot fordítottak.

Fontos feladat volt a továbbfejlődés szempontjából számbajöhető erők megtalálása, segítése és aktivizálása.

A munka módszere elsősorban a családlátogatáson nyugodott. A kiválasztott községben minél több családot felkerestek. Az egyetemisták napi munkája elsősorban beszélgetésekből állt. A beszélgetés alkalmával a meglátogatott családok érezték, hogy a városból jött egyetemisták baráti látogatása segíteni akar. Segíteni és megbeszélni problémáikat, meghallgatni gondolataikat, örömeiket, terveiket, vágyaikat, elbeszélgetni jövőjükéről, életükről. E beszélgetések kétféle szempontból is hasznosak voltak: ismereteket is terjesztettek, felvilágosítással szolgáltak (természetesen nem kioktató módon) és összegyűjtötték a helyi problémákat, a helyiek által fel nem ismerteket is. E problémákból álltak össze az esti kiselőadások, ankétok, amelyeket a délutáni órákban terveztek meg naponta a népművelési munkát végző egyetemista csoportok. A harmadik naptól kezdve lehetőleg minden estére szerveztek valamilyen programot. Jól beváltak a komplex jellegű estek – kiselőadás, ének, irodalmi felolvasás, vagy versmondás, beszélgetés, stb. – az ott-tartózkodás alatt lehetőleg valamilyen fontos és helyi szempontból is érdekes társadalmi, politikai, gazdasági és kulturális kérdés megtárgyalására módot találtak.

A munkában résztvevők kiválasztása.

Csak önkéntes jelentkezők jöttek számításba, akik tisztában voltak a munka jelentőségével, a feladattal egyetértettek, azt szívesen is vállalták, a nehézségek – a hideg, a sár, az egésznapos fárasztó munka – ellenére.

A munkában résztvevők fáradtságukért anyagi ellenszolgáltatást nem kaptak. A Művelődésügyi Minisztérium csupán útiköltségüket, szállásdíjukat és napi étkezési költségeiket fedezte. Ez szándékosan volt így, mert e munka értékét nem is lehet pénzzel mérni és e munka nem is lehet pénzkereseti forrás. Ez a kezdeménye-

zés azokhoz szolt, akik érezve a kitüzött célok nagy társadalmi fontosságát, áldozatot tudtak vállalni a siker reményében.

A népművelési munkára választottak politikailag és szakmailag megfelelők voltak, zömükben faluról felkerült, vagy a falusi embereket jól ismerő fiatalok. Helyet kapott azonban közöttük olyan városi, és a falun végzendő értelmiségi munkát kissé lebecsülő egyetemi hallgató is, kikre ez a munka nevelő, hivatástudatot ébresztő hatással volt. Elég nagy számmal vettek részt női hallgatók, akik vállalták a nehéz körülményeket.

A munka előkészítése és szervezése.

Első évben a budapesti egyetemek és főiskolák fiataljai jöttek Szolnok megyébe. A kiválasztott egyetemi hallgatók előkészítő tanfolyamon vettek részt, amelyen megismerkedtek ennek a sajátos népművelési munkának céljaival és módszereivel. Az ismeretterjesztő előadások szervezéséről, műsor összeállításáról, a gyűjtött tapasztalatok felhasználásáról volt szó. Megbeszélést a legfontosabb és ismertetésre szánt politikai, társadalmi problémákat. Megvitaták az előadni kívánt szakmai kérdéseket, külön-külön szakáganként. Fontos feladat volt az ifjúsággal kapcsolatos problémák megismerése és megtárgyalása.

1960. február 27-én érkeztek meg az egyetemisták Szolnokra, ahol ismertették velük azokat a helyeket, ahová mentek és rámutattunk az ott lévő problémákra. A 8 község (Jászdózsa, Jásztelek, Tiszaigar, Tiszaroff, Nagyrév, Kétpó, Tiszavárkony, Vezseny) lakossága 1800-4000 lelket számlál. A népművelés helyi erői valamennyien elég gyengék, sok probléma adódott a kulturmunkában, a KISZ-életben és más területen is. Mindez azonban nem lohasztotta le lelkesedésüket. Valamennyien nagy kedvvel jöttek, vállalták a nehézségeket, számos kérdést tettek fel, hogy alaposabban megismerjék a körülményeket.

Előzőleg a községi tanácsok elnökeinek és a járási népművelési felügyelőknek a segítségét kértük. Ezek nagy megértéssel fogadták őket, támogatták minden problémájuk megoldását. Elhelyezési, étkezési nehézségek nem merültek fel. Először a falu vezetőivel tárgyaltak, hogy tájékozódjanak az általános helyzetről. Munkájuk további során a családlátogatáson volt a hangsúly és az igények szerinti kiselőadásokon. A vezetők is, de a lakosság is nyíltan, őszintén, bizalommal beszélt velük. Mindenütt bekapcsolódtak a KISZ munkájába és igyekeztek megindítani a kultúr- és sportéletet.

A szerzett tapasztalatok.

Az egyetemisták éles szemmel jártak. Véleményüket, javaslatukat a helyi vezetők is elfogadták. A megyei szerveknek is megfontolandó a népművelési gyakorlaton résztvevő egyetemi hallgatók néhány javaslata: a szétaprózott KISZ-munka egységesítése, a tsz-ek helyzetével kapcsolatos észrevételek, a pedagógusok munkája. Több csoport kérte, hogy a későbbiek során ismét ugyanoda mehessen népművelési munkára. Baráti kapcsolat, levelezési viszony alakult ki az egyetemisták és a falubeliek között. Az első évben itt járt egyetemisták közül 8 bölcsész-hallgató, 8 jogász, 7 orvostanhallgató, 7 mezőgazdász- és 2 közigazdász-hallgató volt. Így valóságos kis előadói munkaközösség került egy-egy faluba. A jászdózsai csoport javasolta, hogy inkább összel kellene ezt a munkát végezni, mert akkor még van idő a kezdeményezések folytatására, s a népművelési idényben felhasználhatók a kapott tanácsok.

A második népművelési gyakorlat.

A következő népművelési gyakorlatra még ugyanazon év kora-telén került sor, amikor is a debreceni egyetemek és főiskolák hallgatói közül 32-en jöttek a megyébe, 9 községbe. 1960. november 23-dec. 3-ig Jánoshida, Jászivány, Tiszaderzs,

Tomajmonostora, Kuncsorba, Tiszajenő, Szászberek, Mesterszállás és Jászberény-Pórtelek községekben végeztek népművelési munkát.

Az előző gyakorlathoz hasonlóan, annak tapasztalatai alapján végeztük az előkészítő és szervező munkát. A 9 község tanácsának elnökét értesítette a Megyei Tanács VB-elnökhelyettese is az egyetemisták érkezésével kapcsolatos tennivalókról. A járási népművelési felügyelők is utasítást kaptak, hogy 2 alkalommal a helyszínen látogassák meg az egyetemistákat és adják meg számukra a szükséges segítséget.

Az egyetemisták Szolnokra érkezésekor részletes eligazítást tartottunk, elemeztük a megye 9 érdekelt községének problémáit, nehézségeit – mezőgazdasági, egészségügyi és művelődési szempontból. – A konkrét helyi adatokon kívül a brigádok kézhezkapták „Szolnok megye 5 éves művelődési programját”, mely kiadvány igen hasznos szolgálatot tett a falu kulturális életének segítésében. A legtöbb község lelkiismeretesen gondoskodott az egyetemisták elszállásolásáról, étkeztetéséről. Az egyetemisták fogadása kapcsán két ellentétes végletet tapasztaltunk; Tiszaderzsről pl. azt mondták, sok lesz az a 10 nap, mit tudnak náluk csinálni az egyetemisták? Kuncsorbáról viszont kétségbeesetten telefonáltak: az este folyamán nem érkeztek meg az egyetemisták, pedig ők meleg vacsorával, fűtött szobával várták kedves vendégeiket.

Az egyetemisták munkájának értékelése.

Valamennyi községi tanács hasznosnak és pozitívnak értékelte az egyetemisták népművelési munkáját. A tomajmonostoriak külön kiemelték a színjátszásban adott jelentős segítséget, a jásziványiak a megtartott 6 ismeretterjesztő előadást tartották igen értékesnek, mivel előadó-hiányaik voltak. A mesterszállásiak azt kérték, hogy ismét küldjünk bizonyos idő után egyetemista brigádot, a tiszajenőiek kevésnek tartották a 10 napot, legközelebb 20 napra kívánták megállapíttatni az időtartamot.

Nyolc község tanácsa a köszönet, az elismerés, hangján értékelte az egyetemisták munkáját, csupán Jánoshidáról kaptunk olyan jelentést, amely a brigád munkájának állítólagos negatív oldalait igyekezett kihangsúlyozni. A község vezetői és az egyetemisták között kialakult véleménykülönbség oka, a két fél nem talált módot és lehetőséget arra, hogy alaposan és közösen értékeljék a jelentés főbb pontjait. Ez ügyben a járási népművelési felügyelő érvelése reális, a község vezetői nem eléggé önkritikusan ítélik meg saját munkájukat, nem adnak megfelelő segítséget a népművelési tevékenységhez.

A népművelési felügyelők jelentései kivétel nélkül leszögezték, felbecsülhetetlenül értékes volt az a népművelési munka, amelyet a népművelési gyakorlaton az egyetemisták végeztek. A tiszafüredi és a kunszentmártoni népművelési felügyelők azt kérték: tegyük lehetővé, hogy 1961. februárjában az egyetemista csoportok újra visszatérjenek 10 napra.

Öröndetes jelenség, hogy a népművelési felügyelőkön kívül más beosztású, járási vezető is felkereste az egyetemistákat. A jászberényi járásban az elnök-helyettest, a TIT-titkárát, a kunhegyesi járásban a tanulmányi felügyelőt, Jászberény városban a KISZ-titkárt, a múzeumvezetőt, a tiszafüredi járásban a tanács elnökét érdekelte elsősorban a népművelési gyakorlat. Ez a hozzáállás az egyetemistáknak is sokat segített, szinte lendítőerőt adott munkájukhoz. Egnémely felügyelő elemző módon igyekezett értékelni a népművelési segítséget. A tiszafüredi felügyelő pl. szinte munkát kapott azáltal, hogy az addig elhanyagolt és ismeretlen tiszaderzsi faragó népművész és a csipkeverők kérdését az egyetemisták szóvátették. A szolnoki járási felügyelő igen elgondolkoztató és sok szempontból figyelemre méltó tapasztalatot rögzített. Egyik legnehezebb községében, Szászbereken, az egyetemisták igenis megmutatták, hogy lehet népművelést csinálni, nem lehetetlen dolog ismeretterjesztő előadást tartani 100–120 fős hallgatósággal sem.

A brigádok jelentései.

Jelentést valamennyi brigádvezetőől kaptunk. A jelentések hű képet adnak a brigád tagjainak felkészültségéről, olykor „lelkiállapotáról”, a községekben feltárt rendkívül sokoldalú, sokirányú problémáról, nehézségekről, a családlátogatások által felvetett szerteágazó kérdésekről, stb.

Majdnem minden brigád munkáját (főleg a családlátogatásokat) megnehezítette az a körülmény, hogy ebben az időpontban tetőzött a megyében a cukorrépaszedési kampány, ami az esős időjárás miatt érthető volt. Egy-két brigád még ezt a nehézséget is eredménnyel, jól oldotta meg, kölcsönként gumicsizmában mentek a földekre és a munka közepette méginkább közelebbről ismerhették meg az embereket, problémáikkal együtt. Tehát nem lenne helyes olyan következtetést levonni, hogy a betakarítási munkálatok miatt november vége, vagy december eleje alkalmatlan lenne a népművelési gyakorlatra. Tapasztalatunk az, hogy a februári időszakkal szemben a mi megyénkben hasznosabb a december eleji időszak a népművelési munka megindítására.

Harmadszor Szolnok megyében.

Ez évben megyénk 6 községébe ismét debreceni egyetemi hallgatók jöttek, 1962. febr. 19–28-ig. Pusztamonostor, Rákócziújfalú, Karcag-Berekfürdő, Tiszapüspöki, Jászágo, Mezőhék népművelői kaptak 10 napos segítséget munkájukhoz.

Az előkészítés, a szervezés az előző két gyakorlat tapasztalatai alapján történt. A községi tanácsok, a járási, városi művelődésügyi osztályok most is minden segítséget megadtak az egyetemistáknak, hogy népművelési patronálási munkájuk zavartalan legyen. Mindenütt megoldották – ahol mód és lehetőség volt rá – a napköziben való étkezést, vagy legalábbis az előfizetéses ebédet biztosították részükre. – Az elszállásolással sem volt probléma egyik községben sem. A Megyei Tanács VB Művelődésügyi Osztálya megszervezte a gépkocsival való kijuttatásokat, 19-én délután, mert jónéhány községbe csak másnap reggel tudtak volna kimenni az egyetemisták.

Az első napokban most is a falu vezetőivel ismerkedtek, tájékozódtak a község általános helyzetéről, majd elkezdték a családlátogatásokat. Csakhamar nagyon népszerűek lettek s mind a hat helyen általános volt az a tapasztalat, amit a tiszapüspöki csoport jegyzett meg, hogy ha valamelyik családnál megjelentek, a szomszédok is átmentek hozzájuk a beszélgetésre.

Szinte minden megmozduláson résztvettek; tanácsülés, szülői értekezlet, fmsz-küldöttgyűlés, a KISZ tanácskozása, mind ott találta egyetemistáinkat. Részt vettek a műkedvelő művészeti csoportok próbáin, szakköri foglalkozáson, ismeretterjesztő előadáson. Az idén szervezeten minden faluban tartottak filmankétot is, nagy sikerrel. Tiszapüspökiben még a film főszereplője, Petényi Ilona is résztvett a filmankéton. (A Noszty-fiú esete Tóth Marival c. filmet játszották.)

A gyakorlat végeztével először a helyi vezetőkkel beszéltek meg a tapasztalatokat, hívták fel a figyelmet néhány problémára és tették meg javasolataikat. Az utolsó napon Szolnokon volt tanácskozás, a népművelési gyakorlat tanulságairól és itt tették meg az egyetemisták észrevételeiket is, a Szolnok megyében folyó népművelési munkáról.

Az egyetemisták tapasztalatai.

Valamennyi brigád azt állapította meg, hogy nagy érdeklődés van a kulturális kérdések iránt, akarnak művelődni az emberek. A helyi vezetők viszont még nem mindenütt ismerték fel ezeket az igényeket, és nem használják ki a lehetőségeket. A fiatalok elvándorlásának is egyik oka, hogy ma még városban több a szórakozási, kulturálódási lehetőség, mint falun. A most megismert 6 községben is ez a helyzet.

A pedagógusok legtöbb helyen élharcosai a kulturális forradalomnak, Berekfürdőn viszont azt tapasztalták, hogy passzívak, nem segítenek a népművelési munkásoknak. A pangó KISZ-életnek is szinte minden faluban az alkalmatlan vezető az oka. Ehhez járul még több helyen a helyiséghiány, a fiatalok nem tudnak hol összejönni. Nehezíti a munkát, hogy több KISZ alapszervezet van a faluban, így szétforgácsolódnak az erők.

Tanulságok, javaslatok.

A három esztendő tapasztalatait figyelembevéve megállapíthatjuk, hogy az egyetemisták népművelési gyakorlata csak a 2–3000 lelkes, vagy annál kisebb községekben lehet eredményes. Annál nagyobb helyen már viszonylag kevés családdhoz jutnak el. A falu egészére vonatkozóan nem alakulhat ki helyes kép, s mint Jászdózsza, Jánoshida példája mutatja, nem tudtak olyan segítséget nyújtani, mint amilyent a kisebb faluban adhattak volna.

Felétlenül hasznosnak látszik a népművelési gyakorlaton résztvevő egyetemi hallgatók számának növelése, mert elkél falun a segítség, valószínűleg emelkedne a népművelési gyakorlatra jelentkezők száma, ha az „Ifjúság a szocializmusért” mozgalom kulturális követelményeül elismernék az itt végzett munkát.

Még hathatósabb lenne ez a támogatás, ha 10 nap helyett legalább 2 hétre menének az egyetemisták, mert 4–5 nap, míg megismerik a falut, s mire kezdenének belejönni a munkába, már ott is kell hagyni. Nehezen egyeztethető össze az egyetemiek szorgalmi idejével, de mégis hasznosabbnak látszik a november végi gyakorlat a februárinál, mert az adott javaslatok, a kezdeményezések így még abban a népművelési évadban gyümölcsöt hozhatnak. Bár a községek érdeke azt kívánna, hogy minél több helyre eljussanak ezek az egyetemisták, eredményesebb lehetne a munkájuk, ha két-három éven keresztül ugyanabba a faluba ugyanaz a csoport menne. Így látnák az általuk javasoltak megvalósulását, állandó patronálási kapcsolat alakulhatna ki.

A jövőben feltétlenül gondolni kell arra, hogy a népművelési gyakorlaton lévő csoportok munkájukról készítsenek fényképfelvételeket, mert az eddig Szolnok megyében járt brigádok erről sajnálatos módon megfélemedtek.

Sokat segíthetnek a hivatalos szerveknek is (mezőgazdasági osztály, egészségügyi osztály, KISZ megyebizottság) az egyetemisták észrevételei, javaslatai. A jövőben az eddiginél nagyobb érdeklődést kellene tanúsítaniuk a népművelési gyakorlat iránt, az egyetemisták észrevételeit meg kellene szívélniök.

A népművelési gyakorlat jelentősége.

Sok segítséget kapott mind a 23 Szolnok megyei falu a népművelési gyakorlaton lévő egyetemi hallgatóktól. A kezdeményezés és a ma már egyre terebélyesedő mozgalom mégsem a falu szempontjából fontos elsősorban, mert 10 nap alatt nyilván nem lehet gyökeresen megváltoztatni egy falu kulturális helyzetét. Sokkal nagyobb hatással van ez a népművelési gyakorlat a benne résztvevő fiatalok gondolkodására, felelősségérzetére. S ma, amikor állandóan arról beszélünk, hogy a végzős egyetemisták nem akarnak vidékre menni, az új tanárok nem akarnak népművelési munkát vállalni, ez igen nagy szó. Akik a népművelési gyakorlatra vállalkoztak, azok másként gondolkodnak. Sokan közülük megszerették a falusi munkát, az egyetem elvégzése után falura akarnak menni.

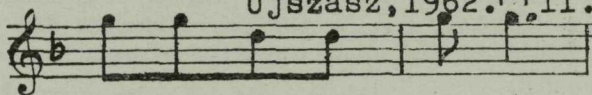
A falu és a város közeledésének, a parasztság és az új értelmiség barátkozásának szép példája ez a mozgalom. Hasznosságát, eredményességét a Szolnok megyében immár harmadik esztendeje folyó munka bizonyítja. Hívjuk és várjuk az egyetemisták újabb csoportjait megyénk falvaiba.

Sági Pál

Bartók Béla nyomában Újszászon

Az összehasonlító népzene-kutatás számára igen fontos az egyes dalok élete, fennmaradása, továbbadása, az idő távlatában való kopása, kibővítése, dallambeli és szövegbeli változása, stb. kérdéseknek vizsgálata. Tudatos, vagy spontánbeli-e a variálás, mennyi benne a képzelő erő, mennyi az emlékezet? Mennyit változott a dallam, a szöveg ugyanazon énekes ajkán hosszabb idő elteltével? A városból ömlő műdalok hatására mennyit változott a zenei ízlés a népdalok rovására? Ugyanazon dalokat ugyanaz az énekes hogyan adja elő 40-50 év elmúltával? Ezen gondolatokkal eltelve indultam el Újszászra ez év februárjában, ahol Bartók Béla 1918-ban

Parlando Bátor Mihályné /71/
Újszász, 1962. II.

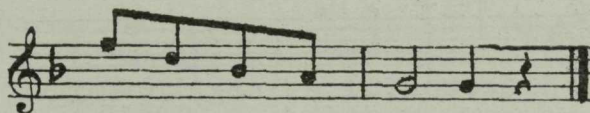
1. Megkö - töm lo - vamot

Szo-mo-rú fűz - fához,

Le-haj - tom fe - jemet

Két első lá - bá-hoz.

2. Lehajtom fejemet
a babám ölébe.
Hullajtom könnyemet
Rózsás kötényébe.

3. Ez a ló, ez a ló,
Ez a sárga csikó,
Ez az Orczy báró
Ménésibül való.

nagyobb arányú népzene gyűjtést folytatott. Egyik – még életben lévő és jó egészségnek örvendő – kiváló énekesét kerestem fel fenti kérdésekre adandó válasz végett. Özv. Bátor Mihályné Varga Borbála 71 éves asszony 1918-ban, tehát 44 évvel ezelőtt még Dobóczy Bernátné (első férjének) nevén, 26 éves fiatalasszony korában énekelt népdalokat Bartóknak Újszászon.

Újszász az 1559. évi török kincstári adólajstrom szerint a hódoltságához tartozott, és a hódoltság alatt elpusztult. A XVIII. század elejétől kezdve az Orczy-családoknak volt itt nagyobb birtoka. Községgé alakulása csak a XVIII. század közepe táján történhetett.

Bartók alföldi kutatásai során igen jelentős gyűjtést folytatott Újszászon. A könyvében lévő összeállítás szerint összesen 155 dalt gyűjtött itt, melyek közül 5 dalt sorolt az A osztályba, 76-ot a B-be, 57-et a C-be és végül 17 dalra az „egyéb” jelölést használta. Bartók az A-val a régi, B-vel az új stílusú, míg C-vel az előbbi két osztályba nem tartozó, vegyes stílusú dalokat jelölte. Az „egyéb” jelöléssel a játékdalokat értette. A régi stílusú, alföldi dalok többségénél a főzárlat (4 soros daloknál a második sor zárzata) „g” finális (záróhang) esetében a „d” hangon van, míg a dalok másik fele gyakran öt hanggal mélyebben (kvintváltás) megismétlődik. A magyar népzene egyes dalainál ez a jelenség a dalok ősi, legrégebbi eredetére vall, és ez egy-ik egyes keleti népek dalainak szerkezetével. Ezeknek a legrégebbi eredetű, ősi stílusú daloknak egy klasszikus példája az alább közölt, „Megkötöm lovamot” kezdetű dal. Bartók e dalt 1918-ban gyűjtötte Újszászon, s a „Magyar népdal” című, 1924-ben megjelent, a magyar népzene alapvető kiadványában a 41. számú dalként közli. E népdalt említett utamon nekem is elénekelt Bátorné és a dallamban semmiféle változást nem találtam. Pontosan úgy énekelt, mint Bartóknak, s szövegében is csupán annyi a változás, hogy az első két versszak a teljesen egyezik, viszont a harmadik versszakát Bartóknak nem énekelt akkor. Bartók e dalt az A osztályba sorolta, mint szép felsőjárású, régi stílusú (egy-két picenhangot leszámítva), pentaton, de nem kvintváltó dalt.

T. giusto Bátor Mihályné /718
Újszász, 1962. II

1. Jász-kun-sági gyerek vagyok,

Jász-kun-ságban születtem,
/on/

Kiskoromtól a nagykoromig
/tól/

Szépen fölne - veködtem.
/ Benne fölne - veledtem. /

A fenti dalnál, melyet Bartók a C osztályba sorolt (B. 286.), nincs semmi komolyabb eltérés, csupán szövegében annyi, hogy az eredetileg 4 versszakot énekelt dalból az előadó most már csak kettőt tudott.

2. Kilenc csendőr kísért engem
(zsandár kísér)

A prágai nagyutcán.
(főutcán)

Véletlenül betekintek
A kedvesem ablakán.
(Kisangyalom)

3. Még onnan is azt kiáltja:
- Hatvannyolcas gyere bel!
Adj egy csókot, egy utolsót,
Kacsintsál a szemembel!

4. - Nem mehetek kedves babám,
Mer be vagyok sorozva,
A prágai nagy kaszárnya
Nyitva van a számomra.

Az alábbi (B. 83. szám alatt közölt) új stílusú és Bartók által a B osztályba sorolt dalnál sincs semmi eltérés sem dallamánál, sem szövegénél

T. giusto

Bátor Mihályné /71.é./
Ujszász, 1962. II.

1. Váradiné lánya Mariska,
Kiállott az utca - sarokra.
- Eredj be te, sejt, haj, göndörhajú zsidó lány,
Mer megfog a rendő - kapitány.

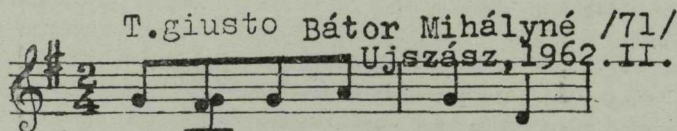
2. Azt kérdi a rendőrkapitány
- Mi a neved göndörhajú lány?
- Az én nevem, sejt, haj, Sári,
Mári, Klári,
Tudom szeretnél hozzám járni.

3. Azt kérdi a rendőrkapitány:
- Hol lakol te göndörhajú lány?
- Ott lakok a lent a, lent a,
lent a, lent a sarkon,
Zöld sarugátéros a gangom.

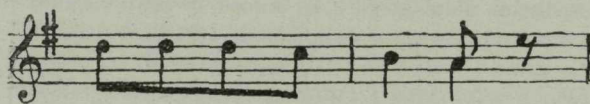
4. Zöld sarugátéros a gangom,
Alatta sétál a galambom:
- Jobb volna, ha sírnál, sírnál-rínál kedvesem,
Nem leszek a tiéd sohasem. (édesem)

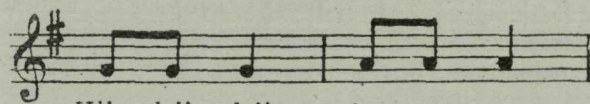
Az igen elterjedt, Bartóknál a 172. számú dalként közölt „Egyszer egy királyfi” kezdősorú dal variánsát Bartalus is közli (I. 17.). Ennek a dalnak sokféle variánsa van, sokféle kadenciákkal (sorvégzőkkel). Szövege majd mindenütt ugyanaz és gyermekjátékként is használatos. Dallamát vizsgálva néhány hangnyi eltérés mutatkozott a két felvétel között. Az egyszerű, Bartók által a C osztályba sorolt dalt Bátor né azzal, hogy az első és utolsó sorában egy-egy hangot megváltoztatott, a dal G-dur tonálisát mégjobban alátámasztotta. Viszont kiváló memóriájával mind a 37 versszakát – megszakítás nélkül, egyfolytában – elénekelt ugyanúgy, mint 44 évvel előbb Bartóknak.

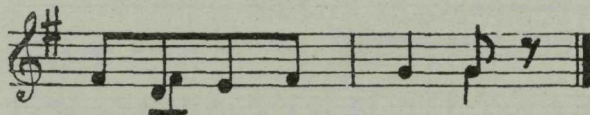
1. Egyszer egy ki-rályfi

Mit gondolt ma-gába,

Hü, hü, hün, ha, ha, ha,
/Ha, ha, han, /

Mit gondolt ma-gába.

1. Egyszer egy királyfi Mit gondolt magába:	10. Nem megyek, nem megyek Szegény kocsislegény,
2. Föl kéne öltözni Kocsisi ruhába.	11. Van a szomszédunkban egy Kosárkötő lánya.
3. El kéne most menni Szoda városába,	12. – Jóestét, jó estét Kosárkötő lánya.
4. Meg kéne kéretni a Szolgabíró lányát.	13. – Jó estét, jó estét Szegény kocsislegény!
5. – Jóestét, jóestét Szolgabíró lánya!	14. Üjjön le minálunk Hóféhér padkára.
6. – Jóestét, jóestét Szegény kocsislegény!	15. 16. = 8., 9.
7. Üjjön le minálunk Festett kanapéra.	17. Elmegyek, elmegyek Szegény kocsislegény!
8. – De nem azért jöttem Hogy én itt leüljek,	18. = 1.
9. Hanem azért jöttem: Jössz-e hozzám, vagy nem?	19. Föl kéne öltözni Királyi ruhába.
	20. 21., 22. = 3., 4., 5.

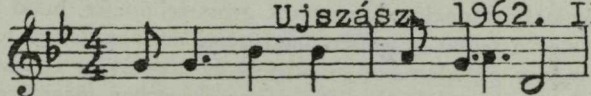
23. - Jóestét, jóestét
 Király öfelsége!
 24. Újjön le minálunk
 Festett kanapéra.
 (Zöld selem dívánra.)
 25. 26. = 8., 9.
 27. - Elmegyek, elmegyek
 Király öfelsége.
 28. - Nem kellesz, már van más,
 (- Kellész a fenének.)
 Kosárkötő lánya.

29. Van már nekem egy más,
 Kosárkötő lánya.
 30. = 12.
 31. = 23.
 32. = 7.
 33. 34. = 8., 9.
 35. Nem megyek, nem megyek
 Király öfelsége,
 36. Van nekem egy más,
 Szegény kocsislegény.
 37. - Én vagyok az nem más,
 (a)

Csókoljuk meg egymást.

Végül Bartók által a C osztályba sorolt, könyvében 308. sz. alatt található háromsoros dalban is az első sor második „a” hangja helyett „g”-t énekelt Bátorné és szövegében is egy-két szinonim szóval helyettesítette az első alkalommal énekelt szöveg egyes szavait.

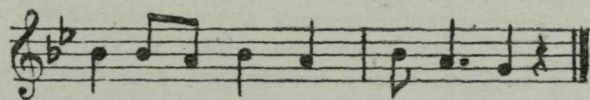
T. giusto Bátor Mihályné /71/
 Ujszász, 1962. II.

1. Falu végén van egy ház,

Falu végén új idrom-fidrom

Gálica szikszom van egy ház.

1. Falu végén van egy ház,	6. A Miskának od'atta,
2. Abba lakik egy asszony,	(Pistának)
3. Van annak egy szép lánya,	7. A Miska azt megette,
4. Julcsa annak a neve,	(Pista)
5. Sütött Julcsa pogácsát,	8. A hideg is kilelte.
(Marcsa)	

Több, egyéb dalt is feljegyeztem és magnoszalagra vettem utamon, melyeket Bartók nem közölt művében. Mint láttuk, Bátorné az az énekes típus, akire vajmi kevés hatással voltak az időközben eltelt 44 év romboló erői és zenei ízlésében semmi komolyabb változást sem észlelhettünk a népdalok eredeti formájában való megőrzésénél. Kiváló memóriájában pedig szövegeiben is csaknem teljes epségükben megőrizte a dalokat.

Paulovics Géza

Balesetelhárítás a termelőszövetkezetekben

Az iparban dolgozók munkakörülményeinek baleseti veszélyeit, azoknak körülményeit már régebb idő óta rendszeresen statisztikailag iparági vonatkozásban is feldolgozzák. Elemzéseik megmutatta, hogy a balesetelhárítást milyen irányban kell javítani és ennek megfelelően az oktatást és felvilágosítást milyen területekre kell irányítani. Ilyen vonatkozású adatgyűjtés és felmérés baleseti vonatkozásban a termelőszövetkezetek területén még alig történt. Pedig szocialista államunk fejlődése maga után vonta a mezőgazdasági termelőszövetkezetek gyors fejlődését, majd összevonását, melyek napjainkban már a fejlett gépesített nagyüzemi mezőgazdasági termelés útján járnak, sőt egyesek már a gépállomások feladatait és gépparkját is átvették.

Az állami gazdaságok társadalombiztosítási vonatkozásban ipari üzemnek számítanak. Munkavédelmi és balesetelhárítási területen feladataikat az ipari üzemekre vonatkozó rendeletek szabályozzák és a társadalombiztosítási juttatások is azonosak. Szakszervezetük is van – a MEDOSZ –, mely a munkavédelem és balesetelhárítás területén is segíti a gazdaságokat és azok vezetőit.

A termelőszövetkezetek tagjai nem ipari biztosítottak. A betegségi biztosításban önkéntes alapon vesznek részt. A baleseti biztosítás azonban részükre kötelező. Külön jogszabályok szabályozzák az SZTK járulékkulcsot, mely nem a jövedelem 13⁰/₀-a, hanem csak havi 6,- Ft betegségi biztosítás és 4,50 Ft baleseti biztosítási díjat fizetnek. Ennek ellenére kormányzatunk a termelőszövetkezeti tagok részére is biztosította üzemi baleset esetén mindazon jogokat és kedvezményeket, melyek az ipari biztosítottakat megilleti, azzal a különbséggel, hogy nem táppénzjuttatásban részesülnek.

Az idevonatkozó 54/1957. Korm. sz. rendelet és a 6/1957. Mü. rendelet a tsz-tagok üzemi baleseti kártalanítását rendelte el, melynek értelmében minden tsz-tag és besegítő családtag üzemi baleset esetén minden naptári napra 20,- Ft kártalanítási segélyben részesül, a kórházban eltöltött időre pedig napi 10,- Ft segélyt kap, melyet a naptári hónap végén az illetékes SZTK Alközpont utal ki részére. Ettől függetlenül – miként az ipari biztosított – üzemi balesetével kapcsolatosan minden költsége (gyógyszer, kötszer, gyógyászati segédeszköz, útiköltség, stb.) térítésmentes, illetve megtérítést nyer. Klinikai gyógyulása után pedig ha 15⁰/₀-on felüli munkaképességcsökkenés marad vissza, baleseti járadékot, illetve rokkantsági nyugdíjat kap. A foglalkozási megbetegedések esetén is jár a tsz-tag részére a baleseti kártalanítás.

A baleseti kártalanításra vonatkozó kormányrendelet megjelenése óta eltelt négy év már lehetőséget adott arra, hogy a termelőszövetkezeti tagok baleseteit értékelni tudjuk. Élesen került felszínre, hogy a tsz-tagok körében előforduló balesetek száma állandóan emelkedik. Ezért vált szükségessé és időszerűvé a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 1960. évben megjelent 1008. sz. rendelete, mely a balesetelhárítás szabályait a mezőgazdasági termelőszövetkezetekre is kiterjesztette.

A szükséges intézkedések megtételét, annak ellenőrzését a tanácsok végrehajtó bizottságainak mezőgazdasági szakigazgatási szerveire bízta, továbbá kiterjesztette a Szakszervezetek Országos Tanácsának a balesetelhárítási jogkörét a mezőgazdasági termelőszövetkezetekre is, melyet a Szakszervezetek Megyei Tanácsának munkavédelmi felügyelői látnak el.

A kormányhatározat végrehajtására még ugyanezen évben a Földművelésügyi Miniszter 22/1960. sz. rendeletével részletesen intézkedett, mellyel szabályozta az óvórendszabályok alkalmazását, a balesetelhárítás feladatait, annak megszervezését, a balesetek nyilvántartását és bejelentését, a tanácsok mezőgazdasági osztályainak felügyeleti és ellenőrzési kötelezettségét.

A termelőszövetkezeti balesetek élenként foglalkoztatták a Szolnok megyei SZTK Alközpontot és ezen belül minket, ellenőrző főorvosokat is. Időszerűnek láttuk a kérdés tisztázását és ezért statisztikailag feldolgoztuk az utóbbi négy év termelőszövetkezeti baleseti anyagot és ebből kiemelten részletezve az 1961. évi augusztusi eseteket.

Tsz-tagok baleseti kártalanítási adatai évenként.

Év	Tsz biztosítottak száma	%-os emelkedés	Kártalanításban részesültek száma	1000 tagra eső baleset	Kártalanítási napok száma	1000 tagra eső napok száma
1958	17 481	100	336	18	8 951	502
1959	30 646	171	673	22	17 669	577
1960	56 136	314	1350	24	35 593	634
1961	62 989	353	2016	32	51 313	814

Tsz balesetek munkakörük szerint 1961 augusztus hónapban.

Szállítás, anyagmozgatás, építkezés	Fogatós járművekkel kapcsolatos esetek	A termelés, területén történt esetek	Állattenyésztés, állatgondozási esetek	Útibalesetek	Munkagépekkel kapcsolatos esetek	Traktor és vontatóval kapcsolatos esetek	Egyéb	Összesen
42	27	22	15	15	15	10	5	152
28%	18%	14%	10%	10%	10%	7%	3%	100%

Fenti táblázatokban nem szerepel 13 halálos baleset, mert ezeket az eseteket csak a mezőgazdasági osztályok és a Szakszervezetek Megyei Tanácsának munkavédelmi csoportja veszi nyilvántartásba. Ezek közül útibaleset 5, melynél ittas gépkocsivezetővel aratómunkások szállítása közben árokba zuhant a teherautó; 3 traktorvezetőt a felborult traktor zúzott halálra, kettő esetben a megrakott lovaskocsi dőlt a kocsi tetején ülőre, egy tsz-tag a pótkocsiról hanyatt esett, egy tsz-tag a ciánózás közben elszenvedett égési sérülések következtében halt meg, egy dolgozót pedig a villám sújtott agyon.

Itt emeljük ki, hogy a balesetek következményeképpen az SZTK Alközpont az utóbbi két évben 50, illetve 75 esetben állapított meg baleseti járadékot, rokkantsági járadékot és özvegyi nyugdíjat, mely mindkét évben egyformán az összes balesetek 3,7%-a volt.

Az adatokat elemezve kitűnik, hogy három év alatt a tsz-tagság létszáma három és félszeresére emelkedett, míg a balesetek száma ugyanakkor hatszorosára, és a baleseti napok száma is kb. hatszoros emelkedést mutat. De ennél szemléltetőbben bizonyítja az állandó emelkedést, ha az 1000 tagra eső balesetek és baleseti napok emelkedését nézzük. Az 1000 tagra eső balesetek száma 77⁰/₀-kal emelkedett (18-ről 32-re), a baleseti napok száma pedig 62⁰/₀-kal emelkedett (502-ről 814-re). Mindkét arányszám a balesetek folyamatos felfelé ívelő gyakoriságát bizonyítja.

Amíg nem elemeztük behatóan a balesetek okait, mi magunk is arra gondoltunk, hogy a balesetek számának a tsz-tagsághoz viszonyított aránytalan emelkedése a fokozott gépesítéssel áll összefüggésben. Az 1961. évi augusztusi baleseti jegyzőkönyvek darabonkénti átvizsgálása során azonban a kigyűjtött adatok mást mutattak. (Azért választottuk az augusztusi előanyag átvizsgálását, mert egyrészt a baleseti jegyzőkönyvek pár hét késedelemmel érkeznek be az alközpontozhoz, másrészt az aratás, behordás, cséplés, szántási munkákhoz, melyek ezekben az időkben történtek, fokozottabban vették igénybe a termelőszövetkezetek a gépeket – tehát a gépesítés következtében előforduló baleseteknek ebben az anyagban kellett kiemelkedően felszínre kerülni.)

A 152 baleset munkakörök szerinti megoszlása az alábbi képet adja a gyakoriság sorrendjében:

70 ⁰ / ₀	}	42 eset 28 ⁰ / ₀ a szállítás, anyagmozgatás és építkezéssel kapcsolatos baleset, az összes közül a legtöbb;
		27 „ 18 ⁰ / ₀ a fogatos járművek használatával kapcsolatos baleset, mely gyakoriság szempontjából a második helyet foglalja el;
		22 „ 14 ⁰ / ₀ a termelés területén végzett – főleg a hagyományos kézi munka közben keletkezett esetek, melyek kivétel nélkül mind kézi szármoktól származtak;
		16 „ 10 ⁰ / ₀ az állattenyésztéssel, állattartással és állatgondozással kapcsolatos;
10 ⁰ / ₀	15 „ 10 ⁰ / ₀ az úti balesetek száma, amelyek kivétel nélkül mind munkába menet, vagy munkából hazamenet történtek, gyalogmenetben, kerékpáron, motorkerékpáron, vagy egyéb járművel történt közlekedésből kifolyólag;	
17 ⁰ / ₀	}	15 „ 10 ⁰ / ₀ a gépek használatával kapcsolatosak, amelyek kombájnok, aratógépek, kazalozó, vető- és kaszálógépek, ekekapák, szivattyúk működése, vagy működtetése és javítása közben jöttek létre;
		10 „ 7 ⁰ / ₀ a traktorok és vontatók működtetésével kapcsolatos balesetek, melyek kivétel nélkül mind felborulásból származtak;
3 ⁰ / ₀	5 „ 3 ⁰ / ₀ azon csoport esetei, amelyek a megelőzőkhöz nem voltak besorolhatók. Ide kerültek az áramütések, égések és savmarások.	

A balesetek munkaköri csoportosítása élesen mutat rá, hogy a 152 baleset több mint kétharmada, pontosan 70⁰/₀-a azon munkaterületen történt, mely a hagyományos mezőgazdasági termelőmunkával kapcsolatos és a gépesítéssel nem hozható összefüggésbe. Éppen ezért a balesetelhárítási oktatást és ellenőrzést elsősorban erre a területre kell irányítani.

Feldolgoztuk az augusztusi anyagot a sérülések formái-nemei szerint is.

Tsz balesetek a sérülések neme szerint 1961 augusztus hónapban.

Zúzdás, rándulás	Törések, ficamok	Sebzések	Belső sérülések	Szem sérülések	Összesen
66	50	30	3	3	152
43 ⁰ / ₀	33 ⁰ / ₀	20 ⁰ / ₀	2 ⁰ / ₀	2 ⁰ / ₀	100 ⁰ / ₀

A legtöbb sérülés számszerint 66 zúzódás, izom-, in- és izületrándulás. Ezek tekintélyes része több testrésze terjedt ki és gyógyulási idejük is hosszabb volt. Ez a csoport az összes esetek 43⁰/₀-át tette ki.

Sorrendben a törések, ficamok következnek 50 esettel, az összes esetek 33⁰/₀-a. Ezek gyógytartama volt a leghosszabb. Ezek a balesetek jártak a legtöbb munkanap kieséssel. Részletezve: alsóvégtag 26 eset, vállöv és felső végtag 12 eset, bordák 9 eset, gerincoszlop 3 eset.

A sebzések száma 21 volt, az összes esetek 20⁰/₀-a. Ezek szúrt, vágott, roncsolt, harapott és égési sérülések, melyek nem nagy csoportot alkotnak, de nyilvánvalóan a hiányos elsősegélynyújtás következményeképpen a sebek fertőzöttsége komolyabb szövődményekkel járt és emiatt a gyógyulás is elhúzódó volt.

A két utolsó csoportba kerültek az előbbi csoportokba nem sorolható agrárzkódás és szemsérülések, melyek csoportonként három-három esettel szerepeltek, összesen 4⁰/₀-ban.

A nyolc napon belül gyógyultak aránya 20⁰/₀ alatt van. Sajnos a törések és ficamok csoportja egymagában is arra mutat, hogy a balesetek közül fele súlyos kimenetelű volt, de erre mutat az is – amit már fentebb említettünk –, hogy az összes balesetek 3,7⁰/₀-ban állapított meg az SZTK Alközpont baleseti, rokkantsági járadékot és özvegyi nyugdíjat.

Igyekezünk tárgyilagos következtetéseket levonni a feltárt adatból olyan értelemben, hogy rámutathassunk a hiányosságra és azokra a körülményekre, amelyekkel keresztül lehet és kell is javítani a munka- és balesetelhárítást a termelőszövetkezetekben.

A balesetek statisztikájának négy éves anyaga nem vitatható tényként igazolja, hogy a termelőszövetkezetekben a balesetek száma évről évre emelkedett és ezzel közel párhuzamosan a munkából kiesett napok száma is. Viszont a taglétszám emelkedésével nem arányosan emelkedett a balesetek és kártalanítási napok száma. – Az ezer tagra eső adatok mutatják legjobban, hogy a balesetek számának emelkedése minden évben magasabb, mint ahogy a taglétszám emelkedése arányában az megengedhető lett volna. Kétségtelen, hogy az erőgépek és a mezőgazdasági gépek fokozott igénybevétele mint emelő tényező szerepet játszik, de a gépi balesetek még így is csak az összes balesetek 17⁰/₀-át teszik, holott ezeknek is nagyrésze megelőzhető lett volna, hiszen a 10 traktorrai és vontatóval kapcsolatos baleset mindegyike felborulás következménye volt.

De a megelőzés lehetőségét igazolja az a tény is, hogy a 13 halálos balesetből is nyolc a teherautó és traktor felborulás következménye. Pedig Szolnok megye sík terület és nem dombos vidék. Ezek mutatják, hogy nagyfokú gondatlanság, vigyázatlanság, virtuskodás és nyilván az alkohol élvezete is igen komoly tényezői és okozói a baleseteknek.

Más munkaköri balesetek jegyzőkönyveiből is megállapítható, hogy nem tartják be az óvórendszabályokat, hiányzik a rendszeres balesetvédelmi kioktatás, hiányzik a biztonsági szemlék megtartása, de emellett az előrelátás, a gondosság, a fegyelem és a felelősség hiánya is megnyilvánul.

Sok termelőszövetkezetben még a vezetők szemlélete sem alakult ki a munkavédelem és a balesetelhárítás területén. A biztonsági megbízottak szerepe és tevékenysége még csak formális. A kötelező biztonsági szemlék megtartása és minősége messze elmarad az ipariakhoz viszonyítva. Annak ellenére, hogy igen értékes és minden munkaágazatra kiterjedő balesetelhárítási és egészségvédelmi óvórendszabály van, a mezőgazdaságra is, még mindig igen kevés példányszámban található a termelőszövetkezetekben. Nem használhatják fel kellően, hogy azt minden termelőszövetkezeti tag ismerje – legalább is a saját munkaterületére. A balesetelhárítási oktatással csak elvélve foglalkoznak a termelőszövetkezetekben.

Ez év elején a Megyei Tanács VB Mezőgazdasági Osztálya a termelőségvetkezetek biztonsági megbízottainak részére háromnapos bentlakásos tanfolyamot tartott, melyen az SZMT munkavédelmi csoportjának vezetője és az SZTK alközpont osztályvezetői is előadók voltak. Remélhetőleg a tanfolyam érezettni fogja hatását az ez évi balesetek csökkenésénél.

Megállapítottuk, hogy a nők szerepe és részesevése a balesetekben jelentéktelen, nem számottevő.

Annál jelentősebb az életkor szerepe, mely komoly tényező a balesetek területén. Nagyobb anyag átnézése bizonyítja, hogy a balesetet szenvedett tsz-tagok közül az 50 évn felüliekre esik a balesetek 55⁰/₀-a. Ez mutatja, nem közömbös, hogy az idős tsz-tagokat milyen munkahelyen foglalkoztatják. Példának hozzuk fel, hogy gyakori az idős éjjeliőrök balesete, melyet egyébként könnyű munkahelynek tartanak. A valóság az, hogy az éjjeliőrök legtöbbje állapotdozási munkát végez, tehát almoz, trágyát szed és hord, etet, itat, vezet és beköti az állatokat és eközben fogyatékos erejük és ügyességük következtében nem ritkán súlyos sérüléseket szenvednek.

Szólni kell a baleseti jegyzőkönyvek felvételéről is. Kiállításuk gyakran késedelmesen történik, legtöbbször formális, és kivizsgálás nem előzi meg. Az ok és okozatot nem kutatják. A jegyzőkönyvekben kevés kivétellel az a megállapítás szerepel, hogy a baleset oka „véletlen”, vagy „senki sem hibás”. Intézkedésről ritkán esik szó a jegyzőkönyvekben, és felelősségrevonás alig történik. Nem ritka az az eset sem, hogy a balesetet szenvedett csak hetek, hónapok múlva jut annak tudomására, hogy részére baleseti kártalanítás jár. Ilyenkor a jegyzőkönyv felvétele is megkésve készül el és a segélyezési összeg is későn jut az illető kezébe.

Nem tartozik a ritkaságok közé, amikor felületességből, vagy néha tudatosan üzemi balesetnek jegyzőkönyvelik el a munkaidőn kívüli ittas állapotban elszenvedett sérüléseket, vagy a verekedések következményeit. Itt kell megemlítsük, hogy az alkohol fogyasztásának komoly jelentősége és szerepe van a tényleges üzemi balesetek létrejöttében, de ezt a jegyzőkönyvek elhallgatják. Igaz, hogy a jegyzőkönyv kérdéscsi között nem szerepel ilyen irányú kérdőpont.

A termelőségvetkezetek vezetősége még nem foglalkozik a balesetelhárítással annak súlya és jelentőségének megfelelően. Ezt bizonyítja az is, hogy a balesetek nyilvántartásai igen hiányosak, legtöbb helyen nem is vezetik, és jelentési kötelezettségüknek is hiányosan tesznek eleget. 1961-ben a Megyei Tanács Mezőgazdasági Osztálya 864 nyolc napon túl gyógyuló balesetet jelentett a Szakszervezetek Megyei Tanácsának munkavédelmi csoportjához. Ezzel szemben az SZTK alközpont 2016 termelőségvetkezetesi tagnak utalt ki baleseti kártalanítást. Ha a 2016 balesetből leszámítjuk az útbaleseteket (az összes balesetek 10⁰/₀-a), melyeket nem kell bejelenteni, és leszámítjuk a nyolc napon belül gyógyultakat, melyeknek bejelentése szintén nem kötelező és amelyek az összes baleseteknek 15⁰/₀-át teszik ki, akkor is 1512 balesetet kellett volna bejelentsenek. Megyei szinten tehát 648 baleset nyilvántartásba vétele és jelentése elsikkadt.

Fentiekben elemezni próbáltuk a termelőségvetkezetekben előforduló üzemi baleseteket. Kerestük az okokat és körülményeket, amelyek azokat előidézték. Javulásra csak az esetben lehet kilátás, ha megtaláljuk azokat az utakat, amelyekkel a jövőben a balesetek lehetőségeit – ha teljesen nem is küszöbölhetjük ki –, de csökkenteni tudjuk és ezzel is közelebb kerülne a mezőgazdasági munkavédelem és balesetelhárítás az iparhoz.

A legfontosabb feladatokat különösen most, a nagy nyári mezőgazdasági idény előtt az alábbiakban emeljük ki.

1. A mezőgazdaságra vonatkozó balesetelhárítási és egészségvédelmi óvőrendszabá-

lyokat megfelelő példányszámban be kell szerezni minden termelőszövetkezetnek és szét kell osztani a tsz valamennyi munkaterületén.

2. A balesetelhárítási oktatást következetesen és rendszeresen meg kell tartani, hogy munkábaállás előtt a termelőszövetkezeti tag legalább a saját munkaterületén ismerje a baleseti veszélyeket és az ellene való védekezést.
3. A biztonsági megbízottak kijelölésénél figyelmet kell fordítani arra, hogy az, aki ezt a tisztségét betölti, alkalmas legyen a feladatok elvégzésére. Megfelelő időt kell részére biztosítani és szaktudással rendelkező munkatársakat kell melléje beosztani.
4. A biztonsági szemléket rendszeresen meg kell tartani – cséplőgépeknél üzemeltetéskor hetenként. A biztonsági szemléket kövessék a szükséges intézkedések, határidő és felelősök feltüntetésével. A szemlék megtartását írásban dokumentálják és a legközelebbi szemle idején térjenek vissza az előbbi szemle alkalmával megállapított hiányszavakra, vizsgálják meg, hogy azokat kiküszöbölték-e.
5. A felelős vezető szemléletét ki kell alakítani, hogy felelősséget érezzenek a balesetelhárítás nehéz, de feltétlenül szükséges munkájában. Hasssa át őket az a tudat, hogy nem csak a termelés érdekeit kell szem előtt tartani, hanem a dolgozók egészségvédelmével is fokozottabban kell törődjenek. A termelést csak úgy tudják fokozni, ha minél kevesebb dolgozó esik ki megbetegedés, vagy baleset miatt a munkából. Ezt a szemléletet megfelelő felvilágosítással és nevelő munkával tudatosítani kell minden dolgozóban. A balesetelhárítás feladatait tartalommal kell megtölteni, hogy mindenki mindenkéért érezze a felelősséget. Ugyanakkor feltétlenül érvényt kell szerezni a munkafegyelemnek s fokozni kell a felelősség-tudatot. A felelősségrevonást is alkalmazni kell, amely kezdetben legyen tanító-nevelő jellegű, de ismétlődés vagy gondatlanság, avagy éppen bünyös mulasztás esetén fenytő is legyen. Nagy nevelőhatása van, ha a komolyabb eseteket a nyilvánosság bevonásával vizsgálják ki és tárgyalják meg. De a közgyűlésnek és a munkáértkezetnek is foglalkoznia kell a balesetekkel, levonva az esetek tanulságait.
6. Külön fel kell hívni a figyelmet az öregek, fiatalok, besegítő családtagok, valamint a nők foglalkoztatására. Azt az elvet kell követni, hogy minden egyes munkakörben csak az arra megfelelő erővel, jártassággal bíró egyének kerüljenek alkalmazásra. Ez nem azt jelenti, hogy indokolatlanul felmentsünk egyeseket nehezebb vagy kellemetlenebb munka alól. Körültekintéssel, kiválogatással igen sok balesetnek elejét lehet venni.
7. Utoljára, de nem utolsósorban szívós felvilágosítással és neveléssel rá kell mutatni az alkoholfogyasztással együtt járó veszélyekre. Munkaközben nem csak a részegség rejt magában néha jövátéhetetlen baleseti veszélyt, hanem éppen az éhgyomorrra fogyasztott, aránylag már kismennyiségű tömény alkohol is csökkentheti a figyelem éberségét, meggondolatlaná vagy virtuskodóvá teszi a dolgozót. A balesetek kivizsgálásánál igen fontos lenne annak a körülménynek megállapítása, hogy megelőzőleg a balesetet okozó vagy elszennvedő egyén fogyasztott-e egyáltalán alkoholt és ezt a tényt a baleseti jegyzőkönyvben minden esetben fel kell tüntetni.

A termelőszövetkezetek balesetelhárítási feladatainak helyes irányba való tere- lése, az érvényes rendeletek betartása és betarttatása elsősorban a termelőszövet- kezeti vezetőkön múlik, de a tanácsok mezőgazdasági osztályain is, akikre a kor- mányhatározat rábízta a termelőszövetkezetek balesetelhárításának irányítását és el- lenőrzését. A Szakszervezetek Megyei Tanácsa munkavédelmi csoportjainak szak- tudása és széleskörű tapasztalata sem nélkülözhető. Mindhárom szerv harmónikus együttműködése az eredményes jó munka feltétele.

Dr. Király István—Dr. Suchy Dezső

KÖNYVSZEMLE

*Szolnok megye 1918/1919-ben**

(Szolnok, 1961. MSZMP Szolnok Megyei Bizottsága Agit.-prop. Osztálya, a Szolnok Megyei Tanács és a Szolnok Városi Tanács kiadása.)

A helytörténeti kutatók a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának és fennállásának 40. évfordulója alkalmából országsszerte széles körben igyekeztek feltárni megyéjük, városuk, sőt sok esetben egy-egy falu 1918–1919. évi történetét. E munkák sorába illeszkedik be ez a könyv is. Előljáróban el kell mondanom: gazdag tartalma, jól sikerült szerkezeti felépítése előkelő helyet biztosít számára a Tanácsköztársaság helytörténeti irodalmában.

A könyv mottójául a szerzők Borzsák József, kisújszállási direktóriumi tag visszaemlékezésének néhány sorát választották. Ez a választás nagyon szerencsés volt. Borzsák hitet tett a soraiiban mind amellet, ami az egész könyvből elénk tárul, a munkáshatalom Szolnok megyei harcosainak, vezetőinek hősiee áldozatkészségéről.

A könyv három fejezetre tagolva veszi sorra az eseményeket. Bár röviden, de a lényeges kérdéseket jól kiemelve és történetileg igen helyesen, a világháború utolsó éveiben kialakult gazdasági és politikai helyzet ismertetésével kezdődik az első fejezet. A dokumentum- és újságyanyag gazdagsága mellett már itt jól alkalmazkák a kor hiteles feltárásához a Tanácsköztársaság történetének megírásakor elengedhetetlenül szükséges visszaemlékezéseket is. A polgári forradalom időszakának értékelése sajnos ellentmondásos. A könyv szerzői elismerik ugyan, hogy már a magyar polgári forradalom is messze túlmént a biztosított szabadságjogok tekintetében az európai

színvonalon, s ilyen vonatkozásban világmeéretckben is csak a szovjet állam haladta túl.

Ugyanakkor a szerzők a Károlyi körmánnyal és a szociáldemokratákkal kapcsolatosan mégis túlzó jelzőket használnak. Nem látják világosan azt – amit pedig egy mondatban ök is leszögeznek –, hogy a polgári demokratikus forradalom a szabadságjogok olyan széles skáláját biztosította, mely már magában is addig ismeretlen lehetőségeket tárt fel a munkásosztály felszabaitásáért vívott harcban. Kétségtelen tény, hogy a polgári demokratikus forradalom, illetve a megalakuló kormány nem tudta következetesen végigvinni a szükséges intézkedéseket, szembeszállt a dolgozók jogos követeléseivel, de mikor erre rámutatunk, a forradalom pozitív vonásait is hangsúlyoznunk kell. Ebben a fejezetben nagyon jól kísérik figyelemmel a szerzők a megalakuló munkás-, iparos-, földmunkás- és katonatanácsok működését.

A könyv második fejezete öleli fel a Tanácsköztársaság kikiáltásának és a Tanácsköztársaság Szolnok megyei eseményeinek történetét. Ez a fejezet is szerkezetében szerencsésen egyesíti a különböző történeti forrásanyagokat. Szinte minden eseménynél megkeresi a megye nagyobb helységeinek helyi vonatkozású eseményeit is. Jól értékeli a könyv az egységes párton belül kialakult helyzetet és a kommunisták, valamint a szociáldemokraták működését a direktóriumiokban. A következő részekben ismertetik a Vörös Örség megszervezését, a

* Készítette a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Szolnok megyei szervezetének munkaközössége: Kaposvári Gyula, Kisfaludi Sándor, Mészáros Ferenc, Szabó Lajos.

tanácsválasztásokat és az első szabad május 1-ét. Ezek után tér rá a könyv a téma legfontosabb kérdésére, a Tanácsköztársaság Szolnok megyei eredményeire. Jól kiválasztott, konkrét példákkal mutatnak rá a szerzők a Tanácsköztársaság mezőgazdasági politikájának ellentmondásaira. Kár, hogy nem ismertetik részletesebben a Kunságban, a Jászságban megalakult számos szövetkezet belső életét. Ennél a résznél hiányolható, hogy nem támaszkodnak eléggé levéltári anyagra. Egy újabb kiadás esetén feltétlen szükséges lenne az Országos Levéltár idevágó anyagainak feldolgozása is. Szintén ki kell emelni a fejezetrészből az oktatás és a művészet történetére vonatkozó részeket, melyeknek feltárásával ténylegesen gazdagították eddigi ismereteinket.

A könyv befejező, harmadik fejezete a Vörös Hadsereg szolnoki harcainak történetével foglalkozik. Lényegében két témakört ölelnek fel. Elsősorban Szolnok megye népének a Vörös Hadsereghez való csatlakozását írják le, majd a Vörös Hadseregnek Szolnokért és Szolnok megyében folytatott harcairól adnak képet. Ezek a harcok a Magyar Tanácsköztársaság léte szempontjából rendkívül fontosak voltak, stratégiai jelentőségük igen nagy volt. E fejezetben térnek ki a szolnoki fehér gárdista uralomra, majd Szolnok visszafoglalására is.

Szűcs Sándor: Szól a duda, verbuválnak

(Budapest, 1962. Magvető Könyvkiadó.)

Már a karácsonyi könyvvásárra jelezte az előzetes hírverés, de végül is csak ez év márciusában jelent meg Szűcs Sándor könyve a néphagyományból összegyűjtött verbunkos- és obsitos-históriákról. Pontosabban: sárréti és nagykunsági „kiöregedett pásztorok, élemedett tanyai emberek, faluba búzózott, hajdani, vén rétlakók” elbeszélései alapján születtek ezek a történetek. Magjuk a „hiteles” néprajzi anyag: a 100–150 éve nemzedékről nem-

A könyvről egészében, mint előljárójában is mondtuk, dicsérettel kell szólnunk. A már említett jó szerkezeti felépítés, a dokumentumanyag többirányú, jó használata mellett külön kiemelkedő eredménynek tartom, hogy több helyen is szembeszállnak Kele József 1927-ben írott munkájával. Így a könyv mellett, hogy feltárja Szolnok megye tanácsköztársasági eseményeinek igaz történetét, még egy ellenforradalmi iratot is leleplez.

A könyv szerzői a jegyzetek közt elmondják, hogy munkájukat a végleges tanácsköztársasági monográfia elkészültéig „Emlékeztetőül és megemlékezésül” szánják. Valamint azt is mondják, hogy munkájukat csupán vázlatnak tekintik. Még kell állapítanunk, hogy ez már túlzott szerénység az összeállító kollektíva részéről. Valóban helyes lesz, ha ezt a könyvet később újabb és gazdagítottabb formában kiadják, de szeretném javasolni, hogy vagy ebben az új kiadásban, vagy egy külön könyvben adják ki a megyei visszaemlékezéseket is.

A jólsikerült munka illusztrációs része nyomdai szempontból igen gyenge. A képek homályosak, a plakátok egyenesen élvezhetetlenek. Sajnálatos, hogy egy ilyen kiadványhoz a pécsi Szikra Nyomda nem tudott megfelelő nyomdatechnikai feltételeket biztosítani.

Gerelyes Ede

zedékre öröklődő, formálódó szájhagyomány, mely nemcsak az elbeszélők, hanem főképpen Szűcs Sándor száján frissült a könyvben olvasható szépirodalmi formává.

Ezek a históriák, melyek kettő kivételével először a „Háry János bajtársai” című füzetben (Jászkunsági Füzetek, 3. sz. Szolnok, 1956.) láttak napvilágot, a hajdani katonafogások, a hosszú és keserves katonaelemek, külföldi táborozások és hadakozások történeteit mesélik el.

Mindig van valami valóság ezekben, de mindig tapad hozzájuk jócskán derűs lódítás, mesébe illő nagyotmondás, legalább utólag megszépítve a nehéz időket. – Irodalomtörténetileg is becses adalékok ezek, elsősorban azt bizonyítván, hogy *Garay János* Hány Jánosa, vagy *Petőfi Sándor* Kukorica Jancsija nem egészen és nem csupán a költői fantázia szüleménye, volt annak alapja a néphagyományban is.

Szűcs Sándor több évtizedes kutatómunkája során számtalan változatot jegyzett le, és a könyvében közölt szöveget a különböző változatok legelevenebb, legérdekesebb részeiből állította össze. Mint megjegyzi: a néprajztudomány az összes variánsok közlését kívánta volna. Ez valóban így is van, de a választott megoldás mégis szerencsésebb. Az összegyűjtött anyag a kutatóknak úgyszólván rendelkezésére áll, szélesebb körben viszont ez a forma teheti népszerűvé a tárgyat.

A szöveghez bőséges *jegyzetanyag* kapcsolódik, mely megvilágítja a történetek születési körülményeit, s olyan magyarázatokat fűz hozzá, mely a történetek alaposabb megértéséhez feltétlenül szükséges. Egy egész ívnyi *szójegyzéket* is kapcsol a szerző a históriákhoz. A sza-

vakat az elbeszélők értelmezése szerint magyarázza, a példamondatokat a gyűjtőterületen általa lejegyzett népi szövegekből idézi.

Terjedelmes *függelék* egészíti ki *Szűcs Sándor* munkáját: *Csanádi Imre* válogatásában „*Jobbágyvilág és katonáskodás*” címmel irodalmi antológiát közöl a könyv. A válogató azt mutatja meg: „*bogyan sújtja a katonatartás terbe a jobbágynépet, bogyan ragadják el – ámitással vagy erőszakkal – a fiataloságot a császárszolgálatába, mit tud az irodalom a katonai életéről, vággyairól, gondolkodásáról, mit a kivénült, megrokkant katonasorsáról*”.

Az egész könyv elé *Varga János* írt bevezetőt „*Katonaélet és hadkiegészítés 1711–1867 között*” címmel.

Szűcs Sándor új könyve méltán soraközi eddig megjelent művei mellé. Kiállítására izlées, de ismételen megemlítjük, hogy a borítólapon színvonalán álló illusztrációk nagyon hiányoznak a könyvből. Egyébként reméljük, hogy ennek a könyvnek a sikere is ösztönzi a szerzőt még kéziratban lévő gazdag anyagának folyamatos megjelentetésére, s hogy ebben a szándékban találkozik író, olvasó és – kiadó is.

Kisfaludi Sándor

E SZÁMUNK MUNKATÁRSAI:

Chiovini Ferenc festőművész (Szolnok); *Császtrvai István* tanár, az MSZMP Szolnok megyei bizottságának munkatársa (Szolnok); *Dr. Fehér Géza* múzeológus, a Magyar Nemzeti Múzeum munkatársa (Budapest); *Gerelyes Ede* főigazgató, a Legújabbkori Történeti Múzeum vezetője (Budapest); *Dr. Hazai György* kandidátus (Budapest); *Dr. Király István* főorvos, az SZTK Szolnok megyei Alközpontja munkatársa (Szolnok); *Kisfaludi Sándor* tanár, a Hazafias Népfront Országos Tanácsa Titkárságának munkatársa (Budapest); *Lyka Károly*, *Kossuth-díjas*

művészettörténész (Budapest); *Paulovics Géza* tudományos kutató, a MTA Népzene-kutató Csoportja munkatársa (Budapest); *Sági Pál* tanár, a Szolnok Megyei Tanács VB Művelődésügyi Osztályának főelőadója (Szolnok); *Dr. Suchy Dezső* főorvos, az SZTK Szolnok megyei Alközpontja munkatársa (Szolnok); *B. Supka Magdolna* művészettörténész, a Magyar Nemzeti Galéria munkatársa (Budapest); *Szöllősi János* mezőgazdasági mérnök, az MSZMP Szolnok megyei bizottságának munkatársa (Szolnok).

Magas László: Szolnok megye legelőgazdálkodásának fejlesztési terve.

(Magyar Mezőgazdaság, 1962. 17. évf. 10. szám, 16–17. o.)

A mezőgazdaság szocialista átszervezése után a belterjes gazdálkodás fokozódik, fejlődik az állattenyésztés is. A gyorsabb ütemű fejlesztésnek hovatovább akadálya lesz legelőgazdálkodásunk lassabb fejlődése. Szolnok megyében a legelő igen tekintélyes területet foglal el, éppen ezért a második ötéves terv idején a legelőket jóval nagyobb mértékben vonjuk be az állatállomány takarmányellátásába. Egyik legfontosabb feladat a fűhozam növelése. Ezt elsősorban a legelőöntözéssel érhetjük el. Az utóbbi években ugrásszerűen megnőtt az öntözött legelőterületek nagysága, míg 1958-ban 1200 kh volt, 1962-ben már 11 000 kh legelő öntözését tervezik, 1965-re 25 000 kh legelőterület öntözésére lesz lehetőség. Csörgedezettő módszerrel fognak öntözni, mert ez bizonyul leggazdaságosabbnak.

Fontos feladat a legelők talajának megjavítása. A felületi javítás, meszeszés, gipszeszés hatására a fűállomány szépen besűrűsödött, a javítás előttinek többszörösére. A második ötéves terv időszakában 8000 kh legelőterület javítására kerül sor.

Fokozott gondot fordítanak a fűtelepítésre, elsősorban a szántóföldi műveléssel nem hasznosított területeken. Nehézséget jelent azonban a fűmaghiány. Az a törekvés, hogy a szükséges vetőmagmennyiséget a megyében termeljék meg.

A legelők alacsony fűtermésének egyik fő oka, hogy a talajerővisszapótlás nagy nehézségekbe ütközik. Alig jut szerves és műtrágya legelőkre. A jövőben erre is nagyobb gondot kell fordítani.

A fűtermés fokozása mellett sokat segíthet a tervszerű és szakszerű legelőhasználat. A legeltetés megkezdését nem a naptári időponthoz szabják, hanem ha a talaj megfelelően felszikkadt és a fű megerősödött, csak akkor hajtják ki az állatokat. A többszakaszos legeltetés is javíthat a helyzeten.

A megye legelőterületei gyommal nagyon fertőzöttek, mind a mechanikai, mind a vegyszeres gyomirtást rendszeressé és hatékonyá kell tenni.

Mindezek nagyon hozzájárulhatnak a megye állattenyésztésének fejlődéséhez, a takarmányalap növeléséhez.

Nagy Mihály: A mezőgazdaság gépesítése Szolnok megyében

(Megyei és Városi Statisztikai Értesítő, 1962. 12 évf. 3. sz. 149–156. o.)

A szerző 1958–1960-as évek viszonylatában mutatja be imponálóan azt a fejlődést, amely a megye mezőgazdaságának gépesítésében végbement. Szolnok megye mezőgazdaságának gépesítettsége általában meghaladja az országos átlagos színvonalat.

A gépállomány alakulása igen kedvezőnek mondható, bár a munkagépellátottság színvonalát – elsősorban a gépállományokon és a termelőszövetkezetekben növelni kell. Fontos feladat a számszerű növelés mellett a korszerűsítés is, olyan összetételű munkagépállományt kell kialakítani, amely a megye adottságainak megfelel és a rendelkezésre álló erőgépállomány leggazdaságosabb kihasználását is biztosítja.

A szerző cikkében felsorolt adatok azt mutatják, hogy a megye gépellátottsága kedvező, de ez nem mindenben felel meg a korszerű követelményeknek.

Sági Pál

A TÁRSULAT ÉLETÉBŐL

Irányelvek

az 1962/63-as ismeretterjesztő év Szolnok megyei célkitűzéseire.

I.

Az 1961/62-es ismeretterjesztő év fő célkitűzései alapján helyesek voltak és az elkövetkezendő évadokra is irányadók. E fő célkitűzések mellett az 1962/63-as évadban a megye előtt álló ipari, mezőgazdasági és kulturális feladatok megvalósítása érdekében még az alábbiakat is figyelembe kell venni:

- a) az SZKP XXII. kongresszus tanításai;
- b) az MSZMP VIII. kongresszusának útmutatásai mind belpolitikai, mind a nemzetközi helyzet megítélése szempontjából;
- c) a megye második ötéves tervéből az 1962/63. évre eső célkitűzések megvalósításának közvetlen segítése,
- d) a faluban soronkövetkező társadalmi, gazdasági feladatok, különös tekintettel a mezőgazdasági termelés növelésére, a tsz-ek megerősítésére és az egységes paraszti osztály kialakítására;
- e) a tudományos ismeretterjesztés tapasztalatai, eredményei és fogyatékoságai.

A felsorolt célkitűzések megvalósítása érdekében az alább felsorolt feladatokat kell megvalósítani:

1. Az 1962/63-as ismeretterjesztő évad középpontjába a termelést sokoldalúan segítő – szakmai, gazdasági, a termelési ismereteket megalapozó természettudományi – propagandamunkát kell állítani.

a) *A mezőgazdaságban:*

A falusi ismeretterjesztő munka segítése, a gyenge termelészövetkezetek meg-

crősítése, az üzemgazdasági, tervezési, munkaszervezési, műszaki, stb. feladatok megoldásához szükséges ismeretek nyújtása, a termelészövetkezetekben jelentkező termelési feladatok megoldásának előmozdítása. Az egész megyére vonatkozóan az alábbi témákat kell elsődlegesen figyelembe venni:

1. A kenyérgabona – külföldi búzafajták.
2. Ipari növények – napraforgó, cukorrépa.
3. Állattenyésztés – sertés, baromfi termelési tervek segítése. Az általános fő feladatok mellett a növénytermesztés, az állattenyésztés területén a táj jellegének megfelelően kell a tervek megvalósítását segíteni.

b) *Iparban:*

A megye üzemekben a termelés, a termelékenység növelésének, az új technikai eljárások széleskörű bevezetésének segítése. Népszerűsíteni kell a távlati tervek célkitűzéseit, a korszerű megmunkálási és szervezési módok szerepét a munka termelékenységének emelésében, az önköltség csökkentésében.

2. *A dolgozók általános és szakműveltségének emelése.*

a) A dolgozók általános és szakmai műveltsége emelése érdekében az elkövetkezendő évadban az ismeretterjesztés eszközeivel segíteni kell a dolgozók iskolai iránti érdeklődés felkeltését. Külön

figyelmet kell fordítani a mezőgazdasági szakmunkásképző tanfolyamok segítésére.

b) A munkások és parasztek termelési kultúrája és korszerű műveltsége növelésének érdekében sokkal erőteljesebben kell fejleszteni a természettudományok, különösen ezek alapvető törvényszerűségét ismertető propaganda munkát (kiemelve a fizikai, kémiai és biológiai témákat).

c) Az olvasási igény továbbfejlődése szempontjából fontos a vezető rétegek mellett a széles néptömegek olvasóvá nevelése. Ennek érdekében az ismeretterjesztés eszközeivel segítjük a „Könyvbarát mozgalmat”, törekszünk a szépirodalomban a mai magyar, szovjet, népi demokratikus és haladó nyugati szerzők műveinek ismertetésére.

d) Több segítséget kell adni a dolgozók ízlésének formálásához, hogy az irodalom, a művészetek és az alkalmazott művészetek iránt megnövekedett érdeklődésüket egyre igényesebben és tartalmasabban elégítsék ki.

e) Az egészségügyi ismeretterjesztésben nagyobb figyelmet kell fordítani a népszaporulat növelésére; a TBC és a gyer-

mekkori alkoholizmus leküzdését szolgáló nevelő tevékenységre, a mezőgazdasági dolgozók egészségvédelmére.

f) Az ateista propagandában – főként falun – messzemenően figyelemmel kell lenni a fokozatosság követelményeire.

3. *A dolgozók tudatának, marxista-leninista világnézetének tervszerű alakítása.*

Az egész ismeretterjesztésben fejleszteni kell a világnézetű nevelőmunkát. – Alapvető feladat: a meglévő burzsoá nézetek elleni küzdelem, a szocialista hazafiság fejlesztése, a közösségi életre való nevelés.

A XXII. kongresszus tanításaira, az MSZMP VIII. kongresszusának anyagára támaszkodva bátrabban kell foglalkozni napjaink, a legújabb kor ideológiai, történelmi, esztétikai és etikai kérdéseivel, a világban és hazánkban végbemenő változásokkal, a népek harcával és biztató jövőjével.

Üzemekben, falun nagy figyelmet kell fordítani a munkaerkölcs, az egyén, a család, a közösség új, magasabbrendű kapcsolatának kérdéseire.

II.

Az 1962/63-as év feladatai munkaterületek részletezése alapján.

Ipar:

Az ipari üzemekben folyó ismeretterjesztés célkitűzései szükségessé teszi néhány téma elsődleges kiemelését, megjelölve azokat a helyeket, ahol megszervezése szükséges.

a) *Univerzális szerszámgépek teljesítményének fokozása* – fél automatizálás irányában (anyagmozgatás, másoló berendezések alkalmazása, fél automata továbbító gépek) Törökszentmiklós: Mezőgazdasági Gépgyár, Szolnok: Járműjavító Vállalat és Vasipari Vállalat, Jászberény: Aprítógépgyár és Fém-Lemeznyomó.

b) *Hegesztés – vékony lemezek, színes fémek* – Jászberény: Fém- és Lemeznyomó, Aprítógépgyár, Törökszentmiklós:

Mezőgazd. Gépgyár, Szolnok: ÉM Építőipari V., Vasipari V.

c) *A szerelés gépesítése*: Szolnok: Tisza Bútorgyár, Jászberény: Asztalosipari V., valamennyi gépgyár.

d) *Műanyagok alkalmazása, hasznosítása a gyártásban*: a megye valamennyi üzemében.

e) *Csomagolás*: Szolnok: Tejipari V., Törökszentmiklós: Barnevál, Gépipari V., Martfű: Tisza: Cipőgyár.

Mezőgazdaság:

Az általános fő feladatok mellett a növénytermesztés, állattenyésztés területén a tájjellegnek megfelelően az alábbi részfeladatokat kell előtérbe állítani:

Növénytermesztés:

Szőlő és gyümölcs: Tiszazug minden községe, Jászberény város, Jászdózsa, Jászfelsőszentgyörgy, Jászszentandrás, – Pusztamonostor, Tiszaföldvár, Vezensy, Tiszavárkony, Tiszajenő, Tiszabura új telepítés, Nagykörű (cseresznye), Fegyvernek (alma), Abádszalók, Tiszaörvény, Tiszaörs. Dió: Tiszaszöllős, Tiszafüred, Tiszaörvény. Őzibarack: Tiszasas, Tiszazug, Vezensy, Cserkeszöllő.

Zöldség, paradicsom, paprika: Jászfényszaru, Jászfelsőszentgyörgy, Pusztamonostor, Jászágó, Jászszentandrás, Jászárokszállás, Jászberény város, Jászdózsa (uborka), Tószeg, Vezensy, Tiszaföldvár, Tiszavárkony, Tiszajenő, Szandaszöllős, Tiszazug.

Zöldbab, zöldborsó: Tiszaföldvár, Cibakháza, Vezensy, Tiszajenő.

Rizs: Mezőtúr, Karcag, Kisújszállás, Túrkeve, kunhegyesi járás, tiszafüredi járás és a szolnoki járás egy része.

Cukorrépa: a volt jászapáti járás, Törökszentmiklós város-járas, szolnoki járás.

Legelő: Karcag, Kisújszállás, Mezőtúr, Túrkeve, kunhegyesi járás.

Öntözés: Jászság, Szöv. városok, Kunhegyes, Tiszafüred és szolnoki járás.

Erdősítés: Abádszalók, Tiszafüred, Karcag, kunszentmártoni járás.

Állattenyésztés:

Szarvasmarha: Jászboldogháza, Jászapáti, Jászdózsa, Jászladány, Jákóhalma, Jászberény város, Jásztelek, Jászkisér, karcagi Lenin Tsz; kunszentmártoni Zalka M. Tsz.

Sertés: az egész megyében, de különös tekintettel: törökszentmiklósi járás, Karcag, Kisújszállás, Mezőtúr, Túrkeve, szolnoki járás, a jászberényi járás kukoricát termesztő községei, a kunszentmártoni járás a Tiszazug kivételével + 30 kijelölt termelőszövetkezet.

Baromfi: az egész megyében a szőlő-, gyümölcs- és zöldségtermesztő területeken kisebb arányban.

Vízi szárnyas: Jánoshida, Jásztelek, Alattyán, Fegyvernektől felfelé a Tisza balpartja, Tiszaroff, Jászfelsőszentgyörgy, Kunszentmárton, Öcsöd, Palotás, Besenyszög.

Jub: minőségi javítás, Nagyunság, Tiszafüred-Kócs.

A termelési feladatok megoldását segítő ismeretterjesztő munka alapvető feladata, hogy állami, gazdasági vezetők helyileg részt vállaljanak az üzemi, tsz, ÁG-ban folytatott ismeretterjesztés elvi és gyakorlati irányításában.

III.

Akadémiák.

1. **Munkásakadémiák:** munkájáért a szakszervezetek és a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat felelős. Elsősorban a helyi termelési, gazdasági feladatokat segítő tapasztalatokat kell, de az igényeknek megfelelően lehet önálló világnézeti, esztétikai, vagy más tagozatokat is szervezni.

Az elmúlt évad munkásakadémiáinak hallgatói részére a II. évfolyamot kell megszervezni. Szakosított akadémiát Martfűn, Kisújszálláson és Szolnok városban lehet szervezni.

A tagozatok programjának összeállítás-

sánál biztosítani kell a bemutatókat, a tanulmányi kirándulásokat, kiállítások megtekintését. stb.

A munkásakadémiák társadalmi vezetőségét úgy kell kijelölni, hogy az már az előkészítési időszakában hatékony segítséget adjon a tematika összeállításában és a hallgatók szervezésében.

Az 1962/63-as évadban munkásakadémiák szervezésére a következő üzemekben van lehetőség: Aprítógépgyár, Fémnyomó- és Lemezárugyár, Tisza Cipőgyár, Járműjavító Vállalat, Mezőgazdasági Gépgyár Törökszentmiklós, EM Munkásszál-

loda Szolnok, ÉM Építőipari Vállalat Vegyiművek Építkezése, Alföldi Kőolajfeltároló üzem, Cukorgyár, Papírgyár, Vízügyi Igazgatóság, Tejipari Vállalat, Vasipari Vállalat, Patyolat és Ruházati Vállalat, 7. sz. AKÖV Szolnok és az 51-es AKÖV Szolnok, I. sz. Posta, Malomipari Vállalat, Barnevál Törökszentmiklós, Jászkiséri Gépállomás.

Bejáró munkások részére munkásakadémia szervezésére a feltételek adva vannak: Tószeg, Tiszaföldvár, Rákóczi-falva, Újszász, Szajol községekben. A fenti helyek munkásakadémiáinak munkáját egy-egy nagyüzem hivatott segíteni.

A munkásakadémiák hallgatóságának szervezésénél határozottabban támaszkodni kell, illetve be kell vonni az üzemek törzsgárdáinak és a szocialista brigádoknak a tagjait.

Munkásakadémiákat a helyi szakszervezeti bizottságok előkészítik és a Szakszervezetek Megyei Tanácsa és a III. Megyei Szervezetének jóváhagyása után lehet beindítani.

2. *Termelőszövetkezeti akadémiák:* Nagyobb termelőszövetkezetekben, a termelési ágak megfelelő tagozatokat kell szervezni. Ahol erre lehetőség van, kívánatos olyan tagozatot is szervezni, amely a termelőszövetkezeti parasztság általános műveltségét növeli, segíti az egységes paraszti osztály kialakítását.

A Hazafias Népfront olvasó köreiből a HNF elnökségeinek védnöksége alatt termelőszövetkezeti akadémiákat kell szervezni.

3. *Ülő akadémiák:* Az I. évfolyam tapasztalatai alapján Szolnokon a II. évfolyamot, Jászberényben, Törökszentmiklóson az I. évfolyamokat kell megszervezni.

A HNF védnöksége alatt kísérleti jelleggel a szolnoki és a kunszentmártoni járásban tanácsstagok részére akadémiát kell szervezni.

4. *Ifjúsági akadémiák:* A KISZ bizottságok védnöksége alatt járásonként és városokként egy-egy ifjúsági akadémiát kell beindítani. A tematikák kialakításánál határozottabban kell figyelembe

venni az ifjúsági jelleget, ezért a termelési, erkölcsi, ifjúságpolitikai témákat kell előtérbe állítani.

5. *Nők, szülők akadémiaja:* Az oktatási reform végrehajtásának segítésére a Nőtanáccsal, a szülői munkaközösségekkel egyetértésben tovább kell fejleszteni a szülők részére szervezett akadémiákat.

Az új ismeretterjesztő évadban a szülők akadémiajának II. évfolyamát kell megszervezni. Ezzel párhuzamosan, ahol erre mód és lehetőség nyílik, az I. évfolyamot is be kell indítani.

A nők és a szülők akadémiajának munkájáért a nőtanácsok illetékes városi járási bizottságai a felelősek.

6. *Belkereskedelmi akadémiák:* Az elmúlt két év tapasztalatai alapján a megye 21 községében a III. évfolyamot kell megszervezni. Emellett gondoskodni kell arról, hogy nagyobb községekben kereskedelmi egységeknek megfelelően az I. évfolyamokat is megszervezzék.

A tematika kialakításánál a szakmai témák mellett világnézeti és általános politikai kérdéseket is be kell iktatni.

A belkereskedelmi akadémiák munkájáért a KPVDSZ és a MESZÖV felelős.

Előadássorozatok.

Ahol akadémia beindítására nincs lehetőség, azokon a helyeken előadássorozatokot kell szervezni.

Falun az előadássorozat tematikájának kialakításánál nagyobb figyelmet kell fordítani a természettudományos előadássorozatok kialakítására; a kémiai, fizikai, biológiai, agrár témák és műszaki kérdések kerüljenek sorra.

Fontosnak tartjuk az irodalmi, drámai, zenei és egyéb művészeti előadássorozatok tartását is.

Az időszzerű bel- és külpolitikai kérdésekről tartott előadássorozatok kellő helyet kapjanak az ismeretterjesztő munkában.

A népek barátságát ápoló előadássorozatok munkájáért a Hazafias Népfront helyi bizottságai, a honvédelmi jellegű témák munkájáért az MHS szervei felelősek.

Az egészségügyi előadások szervezéséért városon és falun a Vöröskereszt helyi szervei a felelősek.

Az ismeretterjesztő munka gyakorlati végrehajtása érdekében a tematikai tervek kialakításával egyidőben meg kell tervezni az egyes előadások szemléltetését. A szemléltetés eddigi gyakorlatán túlmenően alkalmazni kell a határszemléket, látogatásokat tudományos intézetekben, bemutató gazdaságokban. Hazánk tájainak megismertetése érdekében rendszeressé kell tenni az országjárásokat. Az

irodalmi és művészeti előadásoknál kiállítások, bemutatók szervezését messzemenőkig támogatni kell.

Filmbarátok Köre: Az elmúlt évek tapasztalatai alapján az esztétikai nevelés hatékonyságának növelése érdekében Szolnokon kívül Karcag és Jászberény városokban is be kell indítani a Filmbarátok Körét.

A MOKÉP megyei szervével együttműködve kísérleti jelleggel – népszerű tudományos filmek felhasználásával – falusi filmestéket kell szervezni.

IV.

Szervezeti és módszertani kérdések.

1. Az 1962/63-as ismeretterjesztő évad munkája során a fő figyelmet nem az előadások számszerűségének emelésére, hanem a jelenlegi helyzet megszilárdítására, az előadások színvonalának további emelésére kell fordítani.

2. Az elmúlt évinél nagyobb számban kell a járási székhelyeken, városokban, sőt nagyobb községekben mintabemutató előadásokat, előadói konferenciákat, módszertani megbeszéléseket tartani.

3. Az egységes járási-városi tematika alapján a tartalmi munka megjavítása érdekében a helyi könyvtárak készítsék el a legfontosabb előadások irodalom-és az olvasásra ajánlott szépirodalmi könyvek jegyzékét.

4. A TIT megyei szakosztályai legfontosabb feladatuknak tartásuk a járási-városi szakcsoportok eszmei, szakmai és módszertani segítségét.

5. A hallgatóság számának növelése érdekében a tömegszervezetekkel együtt további erőfeszítéseket kell tenni újabb területek (városi perem-kerületek, tanya-világ) bevonásán keresztül.

6. A TIT megyei szakosztályai az irányelveknek megfelelően dolgozzák ki az 1962/63-as ismeretterjesztő év tematikai javaslatait. Gondoskodjanak arról, hogy a legfontosabb témákból előadói segédanyagokkal segítsék a falusi előadók munkáját.

7. Az ismeretterjesztés tartalmi és módszertani munkájának javítása érdekében az ellenőrző munkát szervezettebbé kell tenni. A fő figyelmet a termelést közvetlen segítő előadások ellenőrzésére kell fordítani. A szakszerű ellenőrzés mellett az állami, társadalmi és tömegszervezeti vezetők bevonásával egy járásra kiterjedő általános ellenőrzést kell folytatni.

BIBLIOGRÁFIA

(1962. I. 1.-III. 31.)

- ALMÁSI István: Öntözőtelepek víz nélkül. Népszabadság, 1962. 20. évf. 12. sz. 11. o.
- BALOGH Bálint: A Nagykunság vízgazdálkodása. Élet és Tudomány, 1962. 17. évf. 6. sz. 183-186. o.
- BARTOS Gyula-VIDA Vid: Korszerű földgázellátás Szolnokon. Magyar Építőipar, 1962. 11. évf. 3. sz. 105-109. o.
- BERÉNYI György: Tanyák meseautója. Élet és Irodalom, 1962. 6. évf. 2. sz. 11. o.
- BOGNÁR Gyula: Az ember ne csak a tenyerét törje. Népfront, 1962. 7. évf. 3. sz. 7. o.
- B. VARGA Sándor: Jó vezetés - erős szövetkezet. Az én esztendei számvetésem. Népszabadság, 1962. 20. évf. 18. sz. 7. o.
- CSATÁRI Ferenc: A szabadtartásos növendéknevelés tapasztalatai a mezőtúri Magyar-Mongol Barátság Tsz-ben. Magyar Mezőgazdaság, 1962. 17. évf. 11. sz. 16-17. o.
- D. L.: Könyvtár a börtön helyén. - Népfront, 1962. 7. évf. 3. sz. 14. o.
- D. L.: Stuart Mária. Bemutató a szolnoki Szigligeti Színházban. Film, Színház, Muzsika, 1962. 6. évf. 3. sz. 26-27. o.
- ECSERY Elemér: Chiovini Ferenc. Művészet, 1962. 3. évf. 1. sz. 31-33. o.
- ERDEI Sándor: A munkaszervezet átalakítása és ösztönzőbb premizálási mód-szerek a szolnoki Lenin Tsz állattenyésztésében. Magyar Mezőgazdaság, 1962. 17. évf. 12. sz. 18-19. o.
- FEHÉR Károly: Megalapozott sertés-hízlalási tervek a jászalsószentgyörgyi Petőfi Tsz-ben. Magyar Mezőgazdaság, 1962. 17. évf. 3. sz. 16-17. o.
- FEHÉR Károly: Megjavult a vezetés: Vezseny a fejlődés útjára lépett. Magyar Mezőgazdaság, 1962. 17. évf. 3. sz. 6-7. o.
- GÁCSI Ferenc: A jászárokszállási Tán-csics Mezőgazdasági Termelőségvetkezet gazdálkodásának fontosabb eredményei. Megyei és Városi Statisztikai Értesítő, 1962. 12. évf. 2. sz. 67-78. o.
- GONDA Irén: Emberek a sziken. - Szabad Föld, 1962. 18. évf. 5. sz. 2. o.
- GÖRGEY Gábor: Stuart Mária. Schiller-bemutató Szolnokon. Magyar Nemzet, 1962. 18. évf. 16. sz. 4. o.
- GRIFF Sándor: Városból - közösség. Szabad Föld, 1962. 18. évf. 2. sz. 5. o.
- H. J.: Felkészülten várják a tavaszt a tiszapüspöki Győzelem Tsz gazdái. Szabad Föld, 1962. 18. évf. 6. sz. 1. o.
- H. J.: Megkedveltetjük a Szolnok megyei úttörőkkel a természetjárást. Turista, 1962. 8. évf. 3. sz. 6. o.
- I. J.: Bemutatók vidéken. Szolnok: „Nőgyűlölő”. Film, Színház, Muzsika, 1962. 6. évf. 7. sz. 29. o.
- ILLÉS Sándor: Amihez kevés egy ember. Magyar Nemzet, 1962. 18. évf. 58. sz. 5. o.
- KESERŰ Ernő: Jövőt formáló közösségben a kuncsorbai Vörös Október zár-számadásán. Magyar Nemzet, 1962. 18. évf. 32. sz. 5. o.
- KIRÁLY Ernő: Ha én elnök lennék... Magyar Ifjúság, 1962. 6. évf. 9. sz. 4. o.
- KONKOLY Béla: Így szerveztük meg sertésenyésztésünket. Magyar Mezőgazdaság, 1962. 17. évf. 5. sz. 17. o.
- K. S.: Az iparosodás alföldi felleget-várában. Népszabadság, 1962. 20. évf. 73. sz. 11. o.
- LAKOS György: Gondban a gépállomás. Népszabadság, 1962. 20. évf. 71. sz. 14. o.
- LAKOS György: Szigor és nevelő szándék. A tiszaföldvári Lenin Tsz fegyelmi bizottságának tapasztalatai. Népszabadság, 1962. 20. évf. 30. sz. 11. o.
- MAGAS László: Szolnok megye legelőgazdálkodásának fejlesztési terve. Magyar Mezőgazdaság, 1962. 17. évf. 10. sz. 16-17. o.

Sági Pál

Ára 5 Ft